

ĮVYKIAI, PROBLEMOS, NUOMONĖS

VISUOTINIS PUNSKO PARAPIJIEČIŲ SUSITIKIMAS DĖL KLEBONO PRIIMAMŲ SPRENDIMŲ – „Aušros“ inf.	3
PUNSKO PARAPIJOS TARYBOS NARIŲ RAŠTAS KLEBONUI ANDRZEJUI OPANOWSKIUI	5
PUNSKO PARAPIJIEČIŲ SUSITIKIMAS SU KLEBONU IR ARKIVYSKUPU LIONGINU VIRBALU – „Aušros“ inf.	6

ŠVIETIMAS

RAŠTAS DĖL PROBLEMŲ, SUSIJUSIŲ SU LIETUVIŲ TAUTINĖS MAŽUMOS ŠVIETIMO UŽTIKRINIMU LENKIJOSJE	8
DARIAUS IR GIRĖNO PAGRINDINĖS MOKYKLOS ŠVENTĖ – Olivia Venslauskaitė	9
VAIKŲ KIEMO ŠVENTĖ – DRAUGYSTĖ, KŪRYBA IR BENDRYSTĖ BE SIENŲ – Seinų „Lietuvių namų“ inf.	12

KULTŪROS BARUOSE

PUNSKO „VYČIAI“ – „KLUMPAKOJO“ DIPLOMANTAI! – Asta Pečiulienė	14
--	----

IŠĖJĘ NEGRĮŽTI

IŠKELIAUJA TIKRIEJI MŪSŲ TAUTOS GALIŪNAI – Janina Macukonienė	16
--	----

IŠ MŪSŲ PRAEITIES

1941 06 22–28 TAUTOS SUKILIMAS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBEI ATKURTI – Bronius Makauskas	19
KAZIMIERAS RAKŪNAS-MARKAUSKAS – BUVĘS VOKIEČIŲ ŠTUTHOFO LAGERIO KANKINYS – Greta Nevulytė, Ursulė Aleksaitė	22

SKELBIMAI

SPAUDA RAŠĖ

LIETUVOS ŽINIASKLAIDA	26
-----------------------------	----

Viršeliuose:

Dariaus ir Girėno pagrindinės mokyklos šventė (Tomo Bernecko nuotr.)

Vaikų kiemo šventės Seinuose akimirka (Iš Seinų „Lietuvių namų“ archyvo)

REDAKCIJOS ADRESAS

16-515 Puńsk, ul. A. Mickiewicza 23
tel. (+48) 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

LEIDŽIA

Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny, ul. Wileńska 9
tel. / faks. (+48) 87 5162 125

VYR. REDAKTORĖ Irena Gasperavičiūtė
REDAKCIJOS SEKRETORĖ Alicija Krakauskienė
STILISTĖ, KOREKTORĖ Birutė Burdinaitė-Ołow
TECHN. REDAKTORĖ Aldona Jonušonytė
KORRESPONDENTĖS: Jurgita Stankauskaitė,
Rasa Žukauskienė, Božena Bobininė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2025-06-25

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

**DOFINANSOWANO
ZE ŚRODKÓW
BUDŻETU PAŃSTWA
MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH
I ADMINISTRACJI**

**DZIAŁALNOŚĆ MAJĄCA NA CELU OCHRONIE,
ZACHOWANIE I ROZWÓJ TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ
MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH
LUB ZACHOWANIE I ROZWÓJ JĘZYKA REGIONALNEGO**

**Zadanie publiczne pod nazwą:
Wydanie czasopism dla mniejszości litewskiej
„Aušra“ i „Aušrelė“**

DOFINANSOWANIE
422 000,00 zł
CAŁKOWITA WARTOŚĆ
467 420,00 zł
DATA PODPISANIA UMOWY
26-02-2025 r.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Leidinyje reiškiami tik autoriaus (-ių) nuomonė ir ji negali būti tapatinama su oficialia Vidaus reikalų ir administracijos ministro pozicija.

Projektą „*Lenkijos lietuvių gyvenimo atspindžiai*“ iš dalies finansuoja Medijų rėmimo fondas (gauta parama projektui – 10000 eurų).

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Mieli skaitytojai!

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Birželio mėnesį mūsų padangėje labai daug kultūrinių renginių, ypač Punske. Nei spėjame apie juos rašyti, nei telpa jie į mūsų puslapius. Kai sielą užlieja nerimas dėl negerovių, vykstančių mūsų šventyklose, nekyla noras džiaugtis gražiais reginiais. Jau ankstesniame „Aušros“ numeryje rašėme apie keistus Punsko parapijos ganytojo kėslus siaurinti Punsko parapijoje vartojamos lietuvių kalbos apimtį bei riboti 130 metų gyvuojančio bažnytinio choro rožinio giedojimą.

Šiame „Aušros“ numeryje daug informacijos apie diskusijas šia tema, tiek apie susitikimą su parapijos tarybos nariais, tiek su Punsko klebonu ir derybininko vaidmenį turėjusiu atlikti arkivyskupu Lionginu Virbalu. Buvo išsakyta daug argumentų, pagrindžiančių lietuvių norą spręsti konfliktinę situaciją, bet ne lietuvių kalbos ir jų papročių sąskaita. Pūkiai pamename prieš daugiau kaip 40 metų kaimyninėje Seinų parapijoje lietuvių dėtas pastangas grąžinti gimtąją kalbą į Seinų baziliką, apie jų ištvermę ir jų žeminimą. Ir vieną iš svarbesnių išvadų: norint pasiekti savo tikslus – reikia būti vieningiems. Šiandieną mes kuriame savo krašto istoriją ir tik nuo mūsų priklauso, kaip į ją įsirašysime: ar ateities kartos su iškelta galva sakys „jie kovojo už savo teises“, ar numojusios ranka teištars „tai prisitaikėlių karta“ ir nueis toliau. Sakyčiau, nereikėtų mums gąsdintis būnant išvadintais „šėtono vaikais“, nes gėda ne mums, o tiems, kas taip vadina. Atrodo, akimirksniu sugrįžti į viduramžius, tačiau ir jie turės ateiti į XXI amžiaus šviesą. O mes atmintime Biblijos žodžius: „Kas save aukština, bus pažemintas, o kas save žemina, bus išaukštintas.“

Visuotinis Punsko parapijiečių susitikimas dėl klebono priimamų sprendimų

„AUŠROS“ INF.

Birželio 11 d. Punsko valsčiaus svetainėje vyko visuotinis žmonių pasitarimas dėl lietuviškos sielovados reikalų Punsko parapijoje. Jame dalyvavo per šimtą dvidešimt neabejingų lietuvių sielovadais asmenų. Susirinkimą vedė Punsko parapijos tarybos nariai – pirmininkas Viktoras Jankauskas ir Algirdas Šliaužys. Jie pasikvietė į prezidiumą ir Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkę Ireną Gasperavičiūtę.

Dauguma pasisakiusių išreiškė susirūpinimą, kad per lietuviškas šv. Mišias atvykę misionieriai atnašauja jas lietuviams lenkiškai, kad parapijos choristams ne kartą klebonas nutraukė nebaigtą giedoti rožinį. Parapijiečiams paprašius, kad lenkiškos mišios būtų pradamos pusvalandžiu anksčiau (kaip buvę buvusio klebono Č. Bagano laikais), jog galima būtų suspėti sugiedoti rožinį, dabartinis klebonas nesutiko. Mat

neva turistai, atvykę į Punksą, bus klaidinami – nežinos, kada prasideda pamaldos. Susitikimo metu buvo perskaitytas choro dalyvių ir kitų parapijiečių pasirašytas raštas:

Kiekviena tauta, gyvenanti Lenkijoje, privalo turėti užtikrintas sąlygas melstis savo gimtąja kalba. Punsko parapijoje nuo 130 metų gyvuoja choras, kuris visuomet gieda šv. Mišių sekmadieniais metu. Pastaruoju metu Punsko parapijos choristai kelis kartus patyrė nemalonumų, susijusių su rožančiaus giedojimu. Punsko bažnyčioje Mergelės Marijos – Dievo Motinos rožančius yra giedamas kiekvieną sekmadienį 11 val. prieš Šumą. Ši tradicija yra nusistovėjusi, mums labai svarbi ir niekada nebuvo laužoma.

Pernai pasikeitus kunigams, atėjus klebonui Andrzejui Opanowskiui ir vikarui Adamui Adukowskiui, įvedamos ir naujos tvarkos, kurios

Punsko parapijos tarybos nariai. Iš kairės: Algirdas Pranas Šliaužys, Viktoras Jankauskas, protokoluoja Nastutė Sidarienė

nebuvo suderintos su lietuvių tautybės tikinčiaisiais ir lietuviškomis organizacijomis, kurioms sielovados reikalai ypatingai turėtų būti svarbūs ir reikšmingi. Juk tikintieji – tai Lenkijos lietuvių bendruomenės svari ir didelė dalis. Jau kelis kartus (pvz., per vyskupo vizitaciją, Verbų sekmadienį) parapijos choristams nebuvo sudarytos sąlygos 11 val. pradėti rožančiaus giedojimą, trukdė užsitęsios lenkiškos pamaldos.

Sunerimę choristai ir parapijiečiai kreipiasi į lietuviškas organizacijas (Lenkijos lietuvių bendruomenę, Lenkijos lietuvių draugiją), Punsko parapijos tarybą, prašydami imtis veiksmų, kad daugiau tokios situacijos nesikartotų. Siūlome organizuoti susitikimą su parapijos klebonu, parapijos tarybos lietuviais nariais, susidomėjusiais parapijiečiais bei organizacijų valdybomis ir bendromis jėgomis rasti sprendimų, kurie tenkintų lietuvių lūkesčius ir neardytų nuo amžių nusistovėjusios tvarkos Punsko parapijoje, kurioje lig šiol užtekdamo vietos tiek lenkų, tiek lietuvių tikintiesiems.

Anksčiau tokių problemų nebūdavo, nes kunigai geranoriškai lenkiškas

šv. Mišias ypatingomis progomis pradėdavo 9.30 val., o ne kaip šiuo metu yra griežtai praktikuojama – tik 10 val.

Nerimą mums kelia taip pat vis dažnesnis lenkų kalbos vartojimas lietuviškų šv. Mišių metu, lenkų dvasininkų kvietimas į mišias ir rekolekcijas.

Prašom atsižvelgti į mūsų prašymą ir nedelsiant organizuoti tokį susitikimą bei aptarti Punsko parapijos sielovados reikalus.

Punsko parapijiečiai

Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkė išsakė nuomonę, jog būtų labai blogai, kad po tokių bažnytinės tvarkos modernizavimų sušlubuotų vietos lenkų ir lietuvių santykiai. Per amžius čia gyvenančios tautos sukūrė savo sugyvenimo taisykles – tai visų pirma abipusė pagarba, o tokio pobūdžio nesusipratimai nieko gero neįneša. Tokiai nuomonei pritarė ir valsčiaus viršaitis Vytautas Liškauskas, kuris dar kartą akcentavo lenkų ir lietuvių draugiško sugyvenimo svarbą.

Didžiausią pasipiktinimą žmonėms sukėlė Devintinių (Dievo

Kūno šventės) procesijų lietuvių ir lenkų kalbomis sujungimas į vieną prieš parapijiečių valią. Per parapijos tarybos posėdį buvo išsakyta nuomonė, kad nenorima jungti procesijų, tačiau klebonas internete paskelbė, jog vis tiek bus sujungtos. Susirinkusieji nusprendė:

1. Raštu kreiptis į kleboną, kad būtų atsižvelgta į parapijiečių norą turėti tiek atskirą Devintinių procesiją, tiek galimybę giedoti rožinio visas dalis.
2. Nedalyvauti Devintinių jungtinėje procesijoje, o kuo gausiau susirinkti 12 val. Mišioms. (Iš tikrųjų per Dievo Kūno šventės Sumą susirinko daugybė žmonių, visi suplaukė tarytum į Piemenėlių Mišias).

Po susitikimo valsčiaus svetainėje buvo suredaguotas kreipimasis į gerb. parapijos kleboną. Šis raštas išsiųstas susipažinti ir vysk. Ježy Mazurui (Jerzy Mazur) bei Lietuvos vyskupų konferencijos delegatui užsienio lietuvių katalikų sielovadai arkivyskupui Lionginui Virbalui (5 psl.).

Deja, nunešus šį raštą klebonui, jis atsisakė kalbėtis su parapijos tarybos nariais ir pareiškė juos atstatydinantis.

Susirinkimo dalyviai

Irenos Gasparavičiūtės nuotr.

Punkskas, 2025-06-12

*Gerb. Kun. Andrzejui Opanowskiui,
Romos katalikų Švenčiausiosios Mergelės Marijos
į Dangų Ėmimo parapijos Klebonui*

Gerbiamas Klebone,
pranešame, kad dauguma lietuviškai kalbančių parapijiečių (lietuvių) su nerimu stebi pakeitimus, mažinančius pastoracinės tarnystės jų gimtąją kalbą apimtį. Žmonės netiki, kad su Parapijos tarybos nariais, išreiškusiais kritišką nuomonę apie, jų manymu, svarbius tradicinės pastoracinės tvarkos, kurios daugelį metų paisė abiejų kalbų tikintieji (lietuviai ir lenkai), pakeitimus, parapijos Klebonas gali elgtis taip nepagarbiai ir faktiškai su Taryba nutraukti dialogą.

Mūsų parapijoje ypač svarbios giesmės ir maldos prieš Eucharistijos šventimą, jo metu bei per svarbias religines šventes. Parapijos choras turi daugiau nei šimtmečio tradicijas. Pasirengimo ir altorių puošimo Devintinių (populiariai vadinamai Dievo Kūno) šventei atmosfera, giesmės ir maldos per procesiją nuo seno buvo tokios, kad visi dalyviai galėtų parodyti savo tikėjimą Kristumi ir pajustų dalyvavimo džiaugsmą, šventės palaimą. Abi kalbinės grupės gerbė viena kitą ir džiaugėsi šia unikalia bendruomeniško dalyvavimo religine išraiška. Istoriskai nusistovėjusios dvi procesijos staiga tapo „kliūtimi“, neva fiziškai sunkiai Klebonui įveikiama, tačiau parapijoje yra ir vikaras, mokantis mūsų kalbą ir turintis ištvermę.

Taigi, gerb. Klebone, neparodėte pagarbos dvi kalbines grupes vienijančiai tradicijai, kyšančiai iš sudvasintos įvairovės, bet savo negailestingu tvarkos keitimu įnešėte sumaištį ir chaosą į tikinčiųjų širdis. Dėl parapijiečiams nežinomos priežasties skelbiama bendra procesija sukelia įtampą ir kartėlį, o ne džiaugsmą. Gerb. Klebone, paklaustas apie motyvus ir pasekmes, atsakote, kad istorija ir tradicijos Jums nerūpi. Taip užtrenkiate duris į tikinčiųjų širdis ir galimybę pelnyti dvasingo Ganytojo vardą.

Dėl iki šiol pripažintos ir paisomos tvarkos principų nesupratimo ir negerbimo parapijoje surengėme konsultacinį susirinkimą (š. m. birželio 11 d.), kuriame dalyvavo daugiau kaip 100 lietuviškai kalbančių parapijos atstovų. Siekta pasitarti dėl tolesnių veiksmų bei pristatyti mūsų nuomonę gerb. Klebonui su tinkama pagarba ir katalikišku atsidavimu. Konsultacinis susirinkimas buvo protokoluojamas.

Atsižvelgiant į tai, kad tarp Klebono ir parapijos Tarybos trūksta susikalbėjimo tinkama dvasia, susirinkę lietuviškai kalbantys parapijiečiai paprašė ir įgaliojo susitikime dalyvavusius jos atstovus pranešti Klebonui apie svarstytus klausimus ir pasiūlymus juos spręsti:

- išlaikyti tradicinę Dievo Kūno šventės procesijos tvarką,
- puoselėti tradicinę giedojimo formą kaip svarbų mūsų parapijos dvasinio gyvenimo ir kolorito elementą bei geranoriškai elgtis (t. y. tinkamai komunikuoti) su bažnytiniu choru,
- išlaikyti nusistovėjusią pastoracinės tarnystės tvarką.

Su krikščionišku atsidavimu ir viltimi

*Viktoras Jankauskas – Parapijos pastoracinės tarybos narys
Pranas Šliaužys – Parapijos pastoracinės tarybos narys
Juozas Grigutis*

Susipažinti:

*Jego Ekscelencja Biskup Jerzy Mazur
Ordynariusz Diecezji Elckiej*

*Jo Ekscelencija Arkivyskupas Lionginas Virbalas
Lietuvos Vyskupų Konferencijos delegatas užsienio lietuvių katalikų sielovadai*

Punsko parapijiečių susitikimas su klebonu ir arkivyskupu Lionginu Virbalu

„AUŠROS“ INF.

Birželio 20 d. 18 val. šventąsias Mišias Punsko bažnyčioje atnašavo Lietuvos vyskupų konferencijos delegatas užsienio lietuvių katalikų sielovadais arkivyskupas Lionginas Virbalas. Arkivyskupas atvyko vyskupo Jeży Mazuro (Jerzy Mazur) kvietimu padėti spręsti iškilusius lietuvių sielovados Punsko parapijoje klausimus.

Atėjus naujam klebonui Andžėjui Opanovskiui (Andrzej Opanowski) į Punsko parapiją, sukeistas ikšiolinis mišių laikas atlaidų metu bei procesijų tvarka (bendra viena lenkų ir lietuvių procesija po lenkiškų mišių). Su tokia nauja tvarka parapijiečiai nenori sutikti. Todėl atvykęs arkivyskupas po atnašautų šv. Mišių susitiko su parapijiečiais ir vietos kunigais ieškoti sprendimo.

Pokalbį pradėjo Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Irena Gasperavičiūtė, pabrėždama, kad bendruomenės viena svarbiausių vertybių – tai gimtoji kalba, ypač tai bendruomenei, kuri gyvena tautinės mažumos sąlygomis, kuri savo akimis mato nutautėjimo procesą. Kita labai svarbi vertybė, kurią irgi paveldėjome iš savo tėvų, yra tikėjimas ir, žinoma, taikus sugyvenimas su čia gyvenančiais mūsų kaimynais lenkais. „Ar įmanoma šias tris vertybes suderinti?“ – klausė pirmininkė. Ir atsakė: ligšiolinė patirtis rodo, kad taip. Todėl visai nesuvokiama, kodėl reikia keisti nusistovėjusią tvarką,

jeigu ji visiems tiko. Priminė, kad tikrai ne dėl integracijos, nes Suvalkų krašto lietuviai yra visiškai integruoti į lenkų tautos gyvenimą. „Mes mokomės lenkų kalbos pagal tą pačią programą kaip visi lenkai, mes skaitome storičius Sienkievičiaus, Pruso, Ožėškovo romanus, galime apie juos diskutuoti su Varšuvos ir Krokuvos gyventojais, todėl mūsų integruoti labiau nebereikia. O kiekvienas lietuvių kalbos apimtį dirbtinis siaurinimas veda asimiliacijos link ir nenuostabu, kad kelia pasipiktinimą.“ Taip pat ji priminė, kad Seinų parapijiečiai yra nepatenkinti, jog Seinuose nebelikę lietuviškų mišių per Devintines.

Tuomet kalbos klausėsis klebonas įsiterpė, sakydamas, kad pirmininkė meluojanti. O jai dar kartą patikslinus, kad kalbama apie Seinų parapiją, ėmė aiškinti, jog ne apie tai kalbėti susirinkome ir kad I. Gasperavičiūtė neturinti teisės pasisakyti šioje bažnyčioje, nes ji nepriklausanti šiai parapijai. Punsko valsčiaus viršaitis Vytautas Liškauskas, netikėtai atėjęs prie mikrofono, pasakė, kad I. Gasperavičiūtė turi teisę kalbėti, nes yra teisėtai išrinkta Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkė ir šioje šventykloje priėmusi sakramentus. Viršaitis sakė labai džiaugęsis, kai sužinojo, kad į Punsko parapiją ateina puikiai mokantis lietuvių kalbą klebonas, bet dabar dėl susiklosčiusios padėties

Kalba arkivyskupas Lionginas Virbalas, sėdi klebonas Andžėjus Opanovskis

baiminasi dėl bendruomenės susikaldymo bei lenkų ir lietuvių susipriešinimo. Jis kalbėjo apie dialogo svarbą ir tiki, kad ši problema bus taikiai išspręsta.

Klebono neva atšauktos parapijos tarybos narys Algirdas Šliaužys teigė, kad naują parapijos kleboną parapijiečiai sutiko su dideliu džiaugsmu, pagarbiai ir atvirom širdim. Padėjo jam įsikurti, talkino darbuose prie bažnyčios ir klebonijos, rėmė aukomis. Nuo pat pradžių jie siekė dialogo, nuoširdaus pokalbio, įsiklausymo, supratimo ir abipusės pagarbos.

Toliau jis kalbėjo: „Kuomet buvo nutrauktas parapijos tarybos posėdis, o priimtas prieš mūsų valią ir paskelbtas bažnyčioje bei parapijos internetiniame puslapyje sprendimas prijungti lietuvišką Dievo Kūno šventės procesiją prie lenkiškos, susirinkome valsčiaus konferencinėje salėje, ne maištauti prieš kleboną, kaip buvome apkaltinti, o pasiaiškinti parapijiečiams, kuriems atstovavome taryboje, (čia cituoju) „ką mes ten veikame, apie ką kalbame ir diskutuojame, jei griunama dešimtmečiais praktikuota lietuviškos liturgijos apeigų tvarka“. Norėjome pasitarti, kaip šioje neįprastoje mums situacijoje gyvensime toliau. Susirinkimas nebuvo slaptas ir prieš nieką nenukreiptas. Informacija buvo paskelbta punskas.pl puslapyje. Kiekvienas galėjo ateiti ir išsakyti savo nuomonę. Susirinkime dalyvavo apie 120 parapijiečių. Tačiau ir vėl likome nesuprasti.“ A. Šliaužys pridūrė, kad lietuviai parapijiečiai priėmė supratingai, taikiai ir pagarbiai klebono įvestas lygiagrečias mišias lenkų kalba kiekvieną dieną 17.00 val. bei Didžiosios savaitės ir Velyknakčio visas apeigas taip pat lygiagrečiai lenkų kalba. Bet yra nesuprantama, kodėl kitaip elgiamasi su lietuviškomis

liturginėmis apeigomis, ir prašoma nekeisti nusistovėjusios liturgijos tvarkos ir tradicijų bei gerbti vieni kitus. Labai neramina ir tai, kad iki šiol gana taikioje parapijoje auga neapykanta, daugėja barnių, keiksmų, o interneto erdvėje pasirodė neraminantys įrašai.

Atstovaujanti Lenkijos lietuvių bendruomenės tarybai Asta Pečiulienė antrino pašnekovams ir džiaugėsi taip gražiai lietuviškai kalbančiu klebonu ir vikaru. Ji kalbėjo apie įgytą pasitikėjimą kunigais, bet nesupranta, kas atsitiko ir dėl ko keičiama nusistovėjusi pamaldų tvarka bei tradicijos.

Vėliau kalbėjęs ilgametis parapijos tarybos narys Juozas Pečiulis iš Kampučių nuogastavo, kad dabartiniams kunigams esą nereikšminga tai, jog šioje žemėje yra suleistos lietuviškos šaknys, gyva gimtoji kalba, papročiai, kad šioje šventovėje dar giedamos tautos šauklių vyskupų Motiejaus Valančiaus ir Antano Baranausko giesmės. Siekiama panaikinti giedamą Mergelės Marijos rožinį arba jį trumpinti. J. Pečiulis pridūrė, kad tai yra nepriimtina ir norima, jog pasiliktų nusistovėjusi tvarka, bažnyčia išliktų religinė, o ne politinė.

Atsiranda ir tokių, kuriems nauja

klebono tvarka tinka ir nieko grėsmingo čia neižvelgia. Tačiau tokią poziciją susitikimo su arkivyskupu metu išsakė tik viena parapijietė. Turėtume būti budrūs ir atsiminti, kad bendruomenės ar tautos santaikos, vienybės, tradicijų naikinimas prasideda nuo kalbos apribojimų. Pasisakė ir kiti parapijiečiai, pabrėždami tėvų papročių ir tradicijų svarbą bei nusivylimą juos nepagrįstai ribojant.

Deja, visiems žmonių išsakytiems argumentams klebonas pasirodė esąs kurčias ir suprantantis tik vieną būdą spręsti šią problemą – parapijiečiai turėtų prisitaikyti prie jo, o ne atvirkščiai. Sakėsi, jo tikslas buvo ne kaip nors dalinti parapijiečius į lietuvius ir lenkus, o jungti visus į vienį. Akivaizdžiai kunigas kalbėjo labai emociškai, net du kartus bandė apleisti susirinkusius, bet vis sugrįždavo.

DEVINTINIŲ ILGOJO SAVAITGALIO EPILOGAS

Sekmadienį susirinkusius 8 val. į rytines mišias parapijiečius Smalnykų klebonas kun. J. Chałko barė, išvadindamas šetono vaikais. Pasakojo, esą per juos klebonas susirgo, o punskiečiai kaip tie pilotai nukryžiavo savo ganytoją. Išgirdę tokią viduramžių retoriką dauguma žmonių atsistoję išėjo iš bažnyčios.

Kaip baigsis ši neįtikėtina keista ir neloogiška, bet kenkianti tiek lietuviams, tiek sveikai mąstantiems lenkams istorija, pažiūrėsime. Žinokime tik viena, kad visados verta laikytis savo vertybių ir principų, tada kas benuktų, galima vaikščioti su iškelta galva. Taigi būkime budrūs ir nesiduokime išprovokuojami, o tyliai ir ramiai išstovėkime už save.

Susitikimo su arkivyskupu ir klebonu Punsko bažnyčioje dalyviai

Irenos Gasperavičiūtės nuotr.

Raštas, įteiktas 2025 06 06 Seinuose besilankančiai švietimo viceministrei J. Muchai

Nacionalinio švietimo ministerijai

Dėl problemų, susijusių su lietuvių tautinės mažumos švietimo užtikrinimu Lenkijoje

Gerbiama Ministre,

maloniai prašome Jūsų skubiai imtis priemonių spręsti problemas, su kuriomis susiduria lietuvių bendruomenė dėl teisės į švietimą tautinės mažumos kalba įgyvendinimo, vadovaujantis galiojančiomis Švietimo įstatymo nuostatomis.

1. Negalią turinčio mokinio priskyrimo Švietimo informacinėje sistemoje (ŠIS) skyriui, kuriame mokoma lietuvių kalba, problema

Nuo 2022/2023 mokslo metų iškilusi problema dėl mokinės, kuriai nustatytas specialiojo ugdymo poreikis (dėl sunkios intelekto negalios ir vaikystės autizmo), priskyrimo skyriui, kuriame mokoma lietuvių kalba.

Mokinės tėvai, deklaruodami priklausymą lietuvių tautinei mažumai, 2024/2025 mokslo metų pradžioje pateikė prašymą, kad vaikas būtų mokomas tautinės mažumos kalba ir savo istorijos bei kultūros, kaip numatyta 2017 m. rugpjūčio 18 d. nacionalinio švietimo ministro įsakymo 2 straipsnio 1 dalyje ir 4 straipsnio 1 dalies 3 punkte. Mergaitė bendrauja tik lietuvių kalba, o jos lenkų kalbos žinios apsiriboja keliais žodžiais. Neigaliems vaikams reikia ypach pritaikytos ugdymo aplinkos. Mokymasis kalba, kurią jie moka, yra pagrindinė jų pažintinių ir socialinių gebėjimų ugdymo sąlyga. Manome, kad kiekvienas vaikas – nepriklausomai nuo intelekto išsivystymo lygmens – turi teisę mokytis tautinės mažumos kalba. Mokymosi gimtąja kalba galimybių trūkumas veda į vaiko izoliaciją, didina jo sunkumus ir trikdo ugdymo bei gydymo procesą.

Prašome sudaryti techninę galimybę tokį atvejį užregistruoti ŠIS sistemoje ir pateikti aiškinimą, kad būtų užtikrintas vienodas nuostatų taikymas tokio pobūdžio situacijose.

2. Galimybės gauti pagrindinės mokyklos baigimo pažymėjimą lietuvių kalba nebuvimas

Vadovaujantis 2023 m. birželio 7 d. Švietimo ir mokslo ministro įsakymo dėl pažymėjimų, valstybinių diplomų ir kitų spaudinių 26 straipsnio 1–4 dalimis, mokyklos tautinės mažumos kalba baigimo pažymėjimą gali sudaryti dvi dalys: dalis lenkų kalba ir išversta dalis – tautinės mažumos kalba. Lietuvių tautinės mažumos moksleivių tėvai prašymus vaikus mokyti gimtąja kalba pateikia pagal teisės aktus.

Mokyklų direktoriai kreipėsi su užklausa į spaustuves, turinčias teisę spausdinti baigimo pažymėjimų lapus (įskaitant Pracownia Poligraficzno-Intrologatorska INTRO-DRUK Sp. z o.o. (Košalinas), Firma Poligraficzno-Intrologatorska Udziałowiec Sp. z o.o. (Olštinas), Drukarnia Częstochowskie Zakłady Graficzne Sp. z o.o. (Censtakavas), Wydawnictwa Akcydensowe S.A. (Varšuva), CEZAS-Glob Sp. z o.o. (Olštinas), Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Szkół CEZAS Sp. z o.o. (Balstogė). Spaustuvės informavo, jog neturi tinkamų spaudinių, kad galima būtų išduoti absolventams teisės aktus atitinkantį dviejų dalių pažymėjimą. Lietuvių tautinės mažumos mokinių pažymėjimai – tai simbolinė ir praktinė moksleivio tapatybės pripažinimo forma, dokumentas, patvirtinantis, kad jo kalba ir kultūra yra lygiavertės.

Prašome pasirūpinti tinkamais pažymėjimų lapais ir nurodyti spaustuves, galinčias išspausdinti tokius pažymėjimus. Tai skubus reikalas.

3. Vadovėlių lietuvių kalba trūkumas

Dar viena svarbi problema – vadovėlių lietuvių kalba trūkumas lietuvių tautinės mažumos mokiniams, įskaitant negalius vaikus, privalomojo ugdymo pamokoms. Tokia padėtis neleidžia visapusiškai įgyvendinti teisės į mokslą gimtąja kalba, taip pat pažeidžia Lenkijos Konstitucijos 35 straipsnio nuostatas.

Kreipiamės prašydami, kad būtų užtikrinti vadovėliai lietuvių kalba arba būtų sukurta tvarka, leidžianti juos išversti ir patvirtinti naudoti mokyklose.

4. Nevalstybinių mokyklų su lietuvių dėstomąja kalba finansavimo klausimas

Seinų ir Suvalkų nevalstybinės įstaigos, kuriose mokymas vyksta lietuvių kalba, atlieka labai svarbų vaidmenį palaikant Lenkijos lietuvių tautinį tapatumą, tačiau jau daugelį metų jos susiduria su finansavimo problema. Dabartinė sistema, pagrįsta vietos valdžios institucijų dotacijomis ir papildomais koeficientais, nepadengia visų mokyklų išlaikymo išlaidų, didelę dalį jų padengia Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija.

Lietuvių bendruomenės Lenkijoje vardu kreipiamės prašydami sisteminio požiūrio į minėtas problemas bei užtikrinimo, kad administracinės ir techninės priemonės atitiktų galiojančias Švietimo įstatymo nuostatas, gerbiant tautinėms mažumoms priklausančių mokinių tautinę ir kalbinę tapatybę.

Su pagarba

Irena Gasperavičiūtė, Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkė

Dariaus ir Girėno pagrindinės mokyklos šventė

MRF MEDIJŲ
RĖMIMO
FONDAS

OLIVIA VENSLAUSKAITĖ

Birželio 13 dieną Punsko Dariaus ir Girėno pagrindinėje mokykloje vyko išskirtinis renginys – šventė, skirta Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybai ir pasaulėjautai. Tačiau tai buvo ne tik mokinių pasirodymų pynė. Tai buvo gyvas, jaudinantis bandymas įžengti į pasaulį, kuriame muzika skamba spalvomis, o tapyba pasakoja istorijas be žodžių.

Kad šventė būtų graži, dirbo ne tik mokyklos savivalda bei jos globėja Birutė Venslauskienė, bet ir visi mokytojai bei mokiniai – maži ir dideli. Ši šventė tapo kūrybine sinteze – mokiniai, mokytojai ir visa bendruomenė bandė susitikti su menu, kuris glūdi pačioje lietuviškos dvasios šerdyje.

Čiurlionis – žmogus, kuris ne tik kūrė, bet ir regėjo giliau nei dauguma mūsų. Jo darbai tarsi kviečia pažadinti tai, kas mumyse jautru, tyra, tikra. Vaikai taip pat stengėsi geriau pažinti Čiurlionio kūrybos pasaulį ne tik per muziką ar žodį – jie patys piešė jo paveikslus. Šioje kūryboje juos kantriai ir nuoširdžiai lydėjo bibliotekos mokytojos Alma Šliaužytė ir Marytė Malinauskienė. Ir tikrai – mokiniai pasirodė labai kūrybingi! Jų darbai buvo eksponuojami Punsko kultūros namų fojė surengtoje parodoje, kur kiekvienas galėjo pasigrožėti vaikų rankomis atkurtomis Čiurlionio spalvomis ir nuotaikomis. Vėliau ši paroda persikėlė į mokyklos koridorių, kur jos grožis ir šiluma džiugina visus, kas praeina pro šalį.

Šventės pradžioje nuaidėjusi Gretos daina „Dangus Tau dovanojo aukštį“ tapo simboliu kvietimu pakilti virš kasdienybės ir patikėti kūrybos galia. Paskui jaudinančioje įžangoje apie M. K. Čiurlionį Odetą ir Dovydas priminė: menas – daugiau nei grožis. Tai būdas liudyti pasaulį, išgyventi laiką ir amžinybę vienu metu. Mažųjų II klasės mokinių atliekamas šokis „Gintariniai riešutai“ buvo lyg gyvas priminimas, kad kiekvienas žmogus – net pats mažiausias – yra nešantis kultūrą, gyvinantis ją savo paprastumu ir tikrumu. Mokinių auklėtojos Danutė Svetlauskienė ir Teresė Degutienė, ruošdamos auklėtinius šokiui, tikriausiai labai jais didžiavosi.

Tą dieną skambėjo ne tik dainos ir

Tomo Bernecko nuotr.

Tomo Bernecko nuotr.

muzika – skambėjo idėjos. Mokiniai kalbėjo apie pasaulio sukūrimą, apie tai, kaip Čiurlionis regėjo lietuvišką kosmosą – tylų, gilų, besisupantį tarp gamtos ir dvasios. Kiekvienas tekstas, kiekvienas muzikinis interpas buvo pamoka – ne tik apie meną, bet ir apie mus pačius. Uršulės, Gretos ir Eriko tekstas apie pasaulio sukūrimą pagal Čiurlionį panardino į kosminę kelionę: tapybos darbai virto pasakojimu apie šaknis, atramos taškus, lietuviškąją visatos dalį.

Muzikinį pasakojimą papildė IV klasės akordeonu ir smuikais atliekamas kūrinys – subtilus, melancholiškas, lyg išplaukiantis iš paties Čiurlionio paveikslų.

Didžiuliu džiaugsmu mokiniams tapo ir galimybė pasipuošti naujais tautiniais drabužiais – jie spindėjo scenoje ne tik grožiu, bet ir pasididžiavimu, kad esą lietuviai, kad priklauso šiai gyvai, kūrybingai bendruomenei.

Scenoje atgijo Karaliai ir Karalienės

– Čiurlionio simbolių kalbos veikėjai. Muzika čia tapo tiltu į sapnų ir legendų pasaulį. Mokiniai ne vaidino – jie nuoširdžiai išgyveno tai, ką skaitė, jautė tai, ką sakė. Erikas ir Greta jautriai perteikė tekstą, o fone skambėjo simfoninė poema „Miške“, kurią Čiurlionis vadino „Karalių pasaka“. Šią sceną vainikavo ketvirtokų atliekama daina „Čiurlionio pasaka“ – šilta ir paslaptinga. Juos paruošė muzikos mokytoja Irena Kalinauskienė.

Vėliau pasirodymas virto daina Tėvynei. „Mano Lietuva“, kurią atliko Greta ir Odeta, „Ant bangos“, „Dievas davė“, kurias nuoširdžiai dainavome mes, šeštokės, paragintotos auklėtojos Vidos Uzdilienės – nebuvo tik muzikiniai kūriniai. Tai buvo žodžiai apie šaknis, apie tapatybę, apie tai, kas jungia mus kaip bendruomenę. Tai buvo pagarba tėvų žemei, kalbai, praeičiai, kurios neįmanoma pamatuoti vien tik vadovėlių žiniomis.

Irmina, Sara ir Arkadijus priminė, kad muzika – tai dievų kalba, kuri nutildo net laukinius žvėris, o žmogaus širdyje pažadina giliausius jausmus. Ji gimė drauge su žmogaus siela, kvepia tėviške ir nepamirštamais vakarais, skamba širdyje kaip švelni melodija,

Tomo Bernecko nuotr.

Tomo Bernecko nuotr.

kuri sujungia praeitį ir dabartį. Olivija ir Nojus kalbėjosi apie tai, kas yra žmogus. Paprastas klausimas, kuris šiame kontekste įgijo filosofinį svorį. Rimas solo skambino pianinu – muzikos kalba perteikė tai, kas neišsakoma žodžiais. Aštuntokai šoko nuostabų šokį, kurį su meile ir atsidaivimu paruošė visų mylima mokytoja Alicija Petruškevičienė, sujungusi šokio grožį ir idėjinę gilumą.

Po to į sceną išėjo penktokai. Trys akordeonai ir smuikas sukūrė gaivališką muzikinę bangą. Nuotaikingai ir džiugiai skambėjo „Mūsų dienos – kaip šventė“. Daina, kuri tarsi apibendrindama visą renginį kvietė džiaugtis gyvenimu ir dalintis šviesa. Septintokai dainavo „Žiemą vasarą“, po to Nojus pristatė gilų tekstą: „Pasaulis – tai knyga, rašoma po žodį, po eilutę.“ Ina ir Kornelijus kalbėjo, kad Čiurlionis tarsi užkūrė aukurą

– nepaprastą, nematomą, kuriame liepsnoja jo meilė Lietuvai, gamtai, žmogui. Ir ta ugnis tebespindi iki šiol – muzikoje, spalvose, mūsų širdyse. Tai šviesa, prie kurios visi galime sušilti ir pasisemti įkvėpimo.

Finalinė daina „Lietuva, tu žemė gintarinė“ sujungė visus dalyvius scenoje. Skambėjo priedainis, kuris nepaliko abejingų – dainavo visi. Ne vienas žiūrovas slapta nubraukė ašarą – iš pasidžiavimo, iš ilgesio, iš tikro emocinio ryšio su tuo, kas vyko scenoje. Šventė liudijo ne tik mūsų gebėjimus, bet ir moky-

tojų, kurie surado kiekvieno talento kampelį, kurie neįspaudė į rėmus, bet leido kurti su meile. Tai buvo

mokyklos šventė tikrąja to žodžio prasme – kur viskas kyla iš šaknų, iš žemės, iš žmonių, kurie jaučia ir myli.

Visiems mokiniams, mokytojams, vedėjams, muzikantams ir šokėjams susibūrus scenoje atliekama bendra daina skambėjo ypatingai. Neabejotinai Čiurlionis tą akimirką būtų šypsojęsis. Iš džiaugsmo, kad jo idėjos gyvos.

Mes, mokiniai, esame labai dėkingi mokyklos direkcijai ir mokytojams, kurie rūpinosi mumis visos šventės metu, padėjo pasiruošti, padrąsino, o svarbiausia – leido pajusti, kokia svarbi ir graži gali būti bendra kūryba. Daug darbo padarė istorijos mokytoja Onutė Vaznelienė, kuri prisipažino, kad labai myli Čiurlionį, todėl jautė malonumą kurti mokyklos šventės scenarijų šia tema. Ir kai po renginio direktorius nuoširdžiai dėkojo visiems dalyviams ir mokytojams, jų akyse spindėjo tikras džiaugsmo žiburėlis. Matėsi, kaip nuoširdžiai mokytojai didžiuojasi savo mokiniais.

Šventė baigėsi, bet jos aidas dar ilgai gyvens mūsų širdyse. Tai nebuvo tik koncertas. Tai buvo kelionė. Į spalvų, garsų ir žodžių pasaulį. Į save...

Tomo Bernecko nuotr.

Vaikų kiemo šventė – draugystė, kūryba ir bendrystė be sienų

SEINŲ „LIETUVIŲ NAMŲ“ INF.

Birželio 6 dieną Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykloje vyko spalvinga ir džiugi Vaikų kiemo šventė. Renginys subūrė daugiau kaip du šimtus vaikų, mokytojų ir svečių iš Lietuvos bei lietuviškų mokyklų Lenkijoje. Ši ypatinga diena buvo skirta vaikų džiaugsmui, draugystei, padėti negalią turintiems vaikams integruotis į kultūrinį ir visuomeninį gyvenimą, o tuo pačiu tiesiog pabūti kartu, susidraugauti ir išvykti su pačiais geriausiais įspūdžiais.

Renginiui ruošėsi dviejų projekte „Path of Cross-border Communities

Iš Seinų „Lietuvių namų“ archyvo

Iš Seinų „Lietuvių namų“ archyvo

to Wellbeing“ dalyvaujančių bendruomenių, Seinų ir Marcinkonių, vaikai. Bet kokia gi šventė be svečių? Talkinant Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklai į renginį buvo pakviesti svečiai iš įvairiausių „kiemų“. Atsako ir aktyvaus dalyvavimo sulaukta iš: Kauno Jono Laužiko mokyklos, Kauno lopšelio-darželio „Aušrinė“, Kazlų Rūdos „Saulės“ mokyklos-daugiafunkcio centro, Marijampolės vaikų lopšelio-darželio skyriaus „Želmenėliai“, Alytaus jaunimo centro vokalinės studijos „Boružėlė“, Suvalkų lietuvių pagrindinės mokyklos, Vidugirių pagrindinės mokyklos, Punsko Dariaus ir Girėno pagrindinės mokyklos, Punsko savivaldybės vaikų darželio. Kartu su „Žiburio“ mokyklos bendruomene bei Marcinkonių daugiafunkcio centro atstovais jie dalyvavo įvairiose veiklose, kurios

vyko mokyklos teritorijoje.

Meno programa tapo ryškiausiu šventės akcentu. Sveikinimo žodį tarė Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos direktorius. Vėliau mažieji artistai su dideliu jauduliu ir atsakomybe pristatinėjo savo nuotaikingas programas. Scenoje skambėjo lietuviškos dainos, buvo atliekami šokiai, muzikinis spektaklis, skaitomi eilėraščiai bei grojama įvairiais muzikiniais instrumentais. Dalyviams buvo įteiktos padėkos už dalyvavimą renginyje bei simbolinės lauktuvės – šokdynės su projekto logotipais. Susirinkusieji galėjo lankyti minėto projekto vaikų dailės būrelio darbų parodą.

Vėliau mokyklos kieme vyko vaisės ir įvairios kūrybinės dirbtuvės. Vaikai galėjo dalyvauti keramikos, žvakių gaminimo ir nėrimo užsiėmimuose. Juos vesti buvo pasiruošusios drąsios savanorės: Irma Čokailienė, Danutė Gausienė, Elena Nevulienė ir Marytė Jurkevičienė. Įvairiausiais pasakojimais ir žaidimais dalyvius džiugino neeilinė viešnia – Pepė Ilgakojinė. Vaikai išbandė jėgas edukacinėse stotelėse bei sportinėse estafetėse. Užsiėmimai skatino kūrybiškumą, fizinį

Iš Seinų „Lietuvių namų“ archyvo

aktyvumą ir komandinį darbą. Loterijos metu vaikai laimėjo gertuves, nešiojamus grotuvus bei įkroviklius.

Didelio vaikų ir suaugusiųjų susidomėjimo sulaukė specialiųjų tarnybų pasirodymai. Renginyje dalyvavo Seinų apskrities ugniagesiai, policijos pareigūnai, pasieniečiai ir sanitarinės tarnybos atstovai. Jie pristatė savo darbo kasdienybę, demonstravo įrangą ir transporto priemones, mielai bendravo su vaikais, atsakinėjo į jų

klausimus bei leido prisiliesti prie šių profesijų pasaulio iš arti.

Tą dieną sulaukta ir labai garbingų viešnių. Į svečius atvyko Lenkijos Respublikos švietimo viceministrė Joana Mucha (Joanna Mucha) ir Palenkės vaivadijos kuratorė Agnieszka Krokos-Jančio (Agnieszka Krokos-Jančio). Ministrė pabrėžė, kad svarbu išsaugoti savo kalbą ir tradicijas.

Vaikų kiemo šventė Seinuose tapo gražiu kultūrinio bendradarbiavimo ir bendruomeniškumo pavyzdžiu, padedančiu stiprinti ryšius tarp lietuviškų mokyklų, kultūros centrų ir ugdyti bendravimo, pagarbos bei draugystės vertybes nuo pat ankstyvo amžiaus.

Ačiū visiems, įsitraukusiems į renginio organizavimą bei sukūrusiems gerą nuotaiką, šiltas emocijas ir gražesnę pasaulį vaikams.

Renginys yra projekto „Path of Cross-border Communities to Wellbeing“ (LTPL00311) dalis. Jį įgyvendina Vysk. Antano Baranausko fondas „Lietuvių namai“ Seinuose ir Varėnos rajono Marcinkonių daugiafunkcis centras.

Iš Seinų „Lietuvių namų“ archyvo

Interreg

Bendrai finansuoja
EUROPOS SĄJUNGA

Lietuva – Lenkija

Punsko „Vyčiai“ – „Klumpakojo“ diplomantai!

MRF MEDIJŲ
RĖMIMO
FONDAS

ASTA PEČIULIENĖ

Balandžio 26 d. Klaipėdoje vyko VII tautinių šokių grupių ir ansamblių konkursas-festivalis „Klumpakojis“, skirtas lietuvių tautinio šokio patriarcho, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Šokio katedros įkūrėjo ir ilgamečio jos vedėjo prof. Juozo Gudavičiaus (1926–2008) atminimui. Šis renginys pradėtas organizuoti 2001 m., norint paminėti prof. Juozo Gudavičiaus gimimo 75-metį bei tuo pačiu pažymėti šokio „Klumpakojis“ sceninės kompozicijos gyvavimo 50-metį. Rašytiniai šaltiniai teigia, kad „Klumpakojis“ greta kitų koncertinių numerių buvo sušoktas dar XIX a. pabaigoje labdaringos Petrapilio lietuvių ir žemaičių draugijos (veikusios 1892–1918 m.) surengtame šokių vakare. J. Gudavičiaus sukurta „Klumpakojo“ sceninį variantą pirmą kartą atliko Valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“ 1951 m. gegužės 12 d. Iki šiol ši kompozicija

yra itin mėgstama šalies ir pasaulio lietuvių tautinių šokių kolektyvų. „Klumpakojis“ yra vienas populiariausių Dainų šventėje atliekamų liaudiškų šokių. Pirmame „Klumpakojo“ konkurse dalyvavo 19 tautinių šokių kolektyvų ir ansamblių iš

visos Lietuvos. Vėliau „Klumpakojo“ festivaliai-konkursai vyko 2001, 2003, 2006 (tada dalyvavo ir Punsko „Jotva“), 2010, 2016 ir 2023 m.

Šių metų festivalį organizavo Klaipėdos miesto savivaldybės kultūros centras Žvejų rūmai kartu su LMTA Klaipėdos fakulteto Šokio katedra ir VšĮ „Edukateka“. Jame dalyvavo rekordinis kolektyvų skaičius – jų buvo net 43. Tūkstantinė lietuviško liaudies šokio gerbėjų ir puoselėtojų minia užtvindė Klaipėdą ir Žvejų rūmus. Visi kolektyvai repetavo, ruošėsi, puošėsi ir gražinosi prieš pasirodymą komisijos nariams. „Klumpakojo“ komisiją sudarė žinomiausi Lietuvos choreografai: vertinimo komisijos pirmininkė Živilė Adomaitienė bei nariai Gražina Kasparavičiūtė, Aušra Krasauskaitė-Berulė, Margarita Tomkevičiūtė ir doc. Vytautas Alenskas (vertinantis kapelų muziką).

Konkursą atidarė ir visus jo dalyvius

pasveikino Klaipėdos Žvejų rūmų tautinių šokių sambūris „Vėlun-ga“ (vad. V. Mačiulskis), atlikdamas J. Gudavičiaus šokį „Klumpakojis“. Smagu buvo matyti eikliai kilnojamas kojas, kurioms tikrai netrukė medinis apavas, besišypsančius veidus, degančias akis ir vienu ritmu plakančias širdis. „Klumpakoji“ šoko, šoks, kol klumpelės nesusprogs. Jei susprogs, tai, kaip ir tinka, pastatysim joms paminklą“, – tai Klaipėdos aktorius Broniaus Gražio eilės, skirtos „Klumpakojų“ konkursui. Nesuskilo tos klumpelės, nenuvargo ir kojėlės, o lietuvių liaudies šokiai, ką įrodė ir šiųmetis konkursas, pavergia vis daugiau žmonių. Dėl to renginys buvo suskirstytas į dvi dalis: vyresniųjų šokių kolektyvų ir vaikų bei jaunimo šokių grupių. Punsko LKN vyresniųjų šokių grupė „Vyčiai“ konkursui paruošė du šokius: „Apvalainą“ (Elenos Morkūnienės choreografija, Leono Povilaičio muzika) bei „Kalniškių kadrilį“ (Stanislovo Vaitkevičiaus choreografija, lietuvių liaudies muzika, aranžuota Vilmanto Kratavičiaus). Iš viso konkurso metu buvo atlikta arti 90 lietuvių liaudies šokių. Buvo ir senų kūrinių, ir visai naujų sceninių kompozicijų, mirguliavo ir veidai, ir rūbai, ir vis gražesnė muzika lietė širdis. Dalyviai buvo suskirstyti į kelias kategorijas.

Konkurse sutikome ir Punsko krašto šokėjų, dalyvaujančių Lietuvos aukštųjų mokyklų ansambliuose. Scenoje žavėjomės Kauno „Džigūne“ šokančiais Aleksandra Staskevičiūte, Edvinu Pajaju ir Rimu Rėkumi bei Vilniaus universiteto ansamblyje – Robertu Makausku ir Adrijanu Pykiu. Džiaugsmui nebuvo galo, kai išgirdome komisijos verdiktą – Punsko LKN šokių grupei „Vyčiai“ skirtas III laipsnio diplomą miestelių vyresniųjų liaudiškų šokių kolektyvų kategorijoje bei Klaipėdos miesto šokio mokytojų metodinės grupės apdovanojimas – piniginis prizas už tautinio šokio sklaidą užsienyje.

Kauno „Džigūnas“ laimėjo II laipsnio diplomą akademinio jaunimo ansamblių kategorijoje, o Vilniaus universiteto ansamblis – I vietą dainų ir šokių ansamblių kategorijoje.

Sveikinome vieni kitus ir šventėme savo laimėjimus dar pusę nakties, o rytą anksti atsikėlę pasitikome saulę prie Olandų kepurės, atsisveikino-me su motule jūra ir pardundėjome atgal į savo mielą Punkselį.

Šis konkursas – tai dar vienas įrodymas, kad, anot Vytauto Lukočiaus, „liaudies šokį šoka tik išrinktieji“, kad mes savo šokiais, kūryba, kalba ir gražiu tautiniu kostiumu galime būti įdomūs kitiems, kad tautinis šokis ne atgyvena. Ši šventė – tai pasididžiavimas visai Lietuvai, tai didieji lietuvių liaudies šokio atlidai!

Ačiū organizatoriams, kurie pasikvietė ir paskatino dalyvauti tokiam

renginyje, kurie šiltai priėmė, pasi-tiko ir visiems šokėjams garantavo smagias akimirkas renginio metu bei galimybę pasiklausyti banguojančios, ošiančios jūros. Dėkojame taip pat už puikų mūsų kolektyvo įvertinimą. Nepaprastai džiugu ne tik parodyti savo gebėjimus, bet taip pat pasižiūrėti geriausių Lietuvos šokių kolektyvų varžytuvių.

Man asmeniškai šis konkursas artimas tuo, kad buvau prof. Juozo Gudavičiaus studentė ir jaučiau pareigą bent kartą gyvenime dalyvauti su savo kolektyvu „Klumpakojų“ konkurse, taip atiduodama duoklę savo dėstytojams, profesoriams ir Klaipėdai.

Nuoširdžiai ačiū vyresniųjų liaudiškų šokių grupei „Vyčiai“ už kruopštų ir atsakingą darbą repeti-cijų metu, smagią išvyką ir Punskan parvežtus prizus.

Iškeliauja tikrieji mūsų tautos galiūnai

JANINA MACUKONIENĖ

*Per šimtmečius įaugo mano šaknys
šiton žemėn,*

Ir šimtmečių juoda audra jų neišraus...
B. Brazdžionis „Ąžuolas“

Juodoji mirtis išrovė iš gyvųjų tarpo brangų mūsų krašto žmogų, tikrą ąžuolą, gynusį gimtąją kalbą, tėvų žemę ir... moralines vertybes. Šių metų gegužės 27 dieną, sulaukęs garbaus amžiaus, iškeliauvo Juozas Valukonis.

Lietuvybės puoselėtojams jis buvo labiausiai žinomas Jonaraisčio kaimo žmogus. Nuo seniausių laikų (turbūt nuo pirmosios lietuvių draugijos – LVKD įkūrimo) Juozas Valukonis buvo Lenkijos lietuvių draugijos

suvažiavimų delegatas ir Jonaraisčio skyriaus pirmininkas. Kai reikėjo atstatyti sudegusią Žagarių bažnytelę, jis aktyviai įsijungė į statybos talkininkų gretas ir pasirašė labai svarbų dokumentą – Testamentą, kuriuo buvo reikalaujama, kad visuomeninėmis pajėgomis atstatytoje bažnyčioje visada būtų atnašaujamos šv. Mišios lietuvių kalba. (Jis buvo vienas iš trylikos 1985 m. pasirašiusių atstovų. Dokumentas patvirtintas Seinų parapijos kanceliarijos antspaudu ir tuometinio klebono S. Rogovskio parašu.) Valukoniai kovojo taip pat už lietuvišką švietimą Seinų krašte. Vyresnieji Emilijos ir Juozo vaikai neturėjo galimybės mokytis lietuvių kalbos net kaip neprivalomo

Seinuose 1988 m. birželio 20 d. rašte.

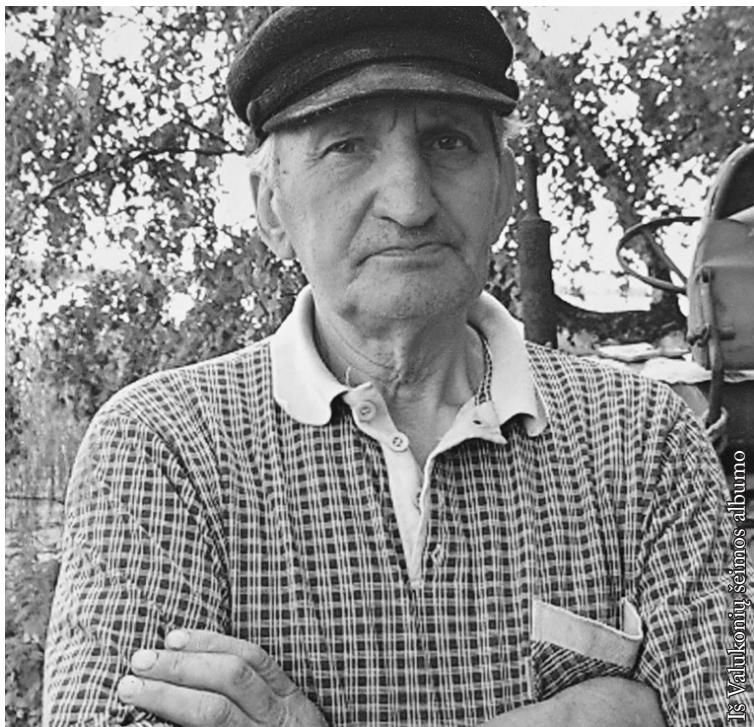
Apie Juozą Valukonį, kaip taurų, tvirtą, labai darbštų ir svetingą žmogų, ūkininkavusį nepakartojamo grožio Galadusio pakrantėje, kalbėjo laidotuvių metu jo giminaitis Juozas Pečiulis. Pirmiausiai ir pateikiame jo kalbą:

Brangus Juozai, išlydime Tave į amžinybę, atiduodame ilsėtis motinai žemelei.

Atsisveikina žmona, vaikai, anūkai, kaimynai ir visi šio krašto žmonės, Tavo artimieji. Sukūrei ir išauginai gražią šeimą, kurią labai mylėjai ir ją rūpinaisi. Nugyvenai garbingą amžių prie pat Galadusio ežero. Tu visada džiaugeisi savo tėvelių paveldėtu ūkiu ir tai Tau buvo kaip oras kvėpavimui – gyvybei palaikyti. Nesidavei suviliojamas, išlaikėi neužstatytą ežero pakrantę. Dabar galime džiaugtis šiuo nuostabiu gamtos grožiu – langu į Lietuvą.

Daug laiko ir pastangų skyrei savo Dzūkijos krašto likimui, rūpinaisi lietuvišku švietimu, draugijų veikla bei parapijos sielovados likimu. Už visus šiuos ir dar nepaminėtus kilnius darbus dėkoja visa šio krašto bendruomenė. Meldžiame ir prašome Viešpatį Dievą būti gailestingam, priimti Juozą amžinam gyvenimui Danguos Karalystėje. Ilsėkis ramybėje.

Dėkingumą velioniui išreiškė taip pat Valukonių pakrantėje atostogaujantis kunigas Zigmuntas Kopicško (Zygmunt Kopiczko), kuris kalbėjo visų čia atostogaujančių vardu. Jis

Juozas Valukonis

Iš Valukonių šeimos albumo

Valukonių šeimos gyvenimo akimirka. Apie 1971 m.

pasakė daug gražių žodžių apie Juozo draugiškumą, svetingumą ir apie nepaprastą gamtos prieglobsčio, kuriame jis gyveno, grožį.

Ta ypatinga vieta, kurioje 1932 m. rugsėjo 23 d. gimė ir augo Juozas Valukonis, paveldėta iš jo senelių Tamošiaus ir Teofilės. Seneliai gyveno Radžiūčiuose (ten dabar gyvena Žapijauskai, Juozo pusėsėrės sūnaus šeima). Jie turėjo keturis sūnus: Joną, Liudviką, Vladą, Vincą, ir dvi dukras Anelę Fedaravičienę ir Mariją Krušiniene. Senelis Tamošius, užsidirbęs pinigų Amerikoje, kad aprūpintų gana gausią šeimą, pirkė iš vienuolių 23 ha žemės plotą, esantį Galadusio pakrastyje ir apimantį taip pat keletą hektarų salą, kuri, ežerui po truputį senkant, ilgainiui tapo pusiasaliu. Pagal kaimyno Mazurkevičiaus, gimusio 1908 m., pasakojimą sala dar jo vaikystėje nebuvo suaugusi su krantu. Tamošiui leidus kaimo gyventojams ganyti avis, į salą jas varė per siaurą perėją, jungiančią ją su krantu. Žemės pirkimo sandoris įvyko turbūt dar XIX a. pabaigoje. Kodėl anksčiau

ji priklausė vienuolynui ir kokiam? Įdomus klausimas, į kurį sunku šiuo metu surasti atsakymą.

Juozo Valukonio tėvas Jonas vedė Oną Macukonytę iš Žagarių ir pradėjo kurtis anksčiau pirkoje žemėje. Jo brolis Vladas liko tėviškėje Radžiūčiuose, ten daržuose įsikūrė taip pat sesuo Marija su šeima. Tėvo brolis Vincas išvyko į Ameriką ir ten žuvo kasykloje, sesuo Anelė išėjo į marčias į Krasnapolį, o brolis Liudvikas kovojo Lietuvos savanorių gretoje. Liudvikui, kaip savanoriui, buvo skirtas žemės sklypas Lietuvoje, tačiau nelengva ten buvo įsikurti, todėl jis sugrįžo ir kažkiek laiko slapstėsi nuo lenkų valdžios. Vėliau jam atidalyta žemės iš Jonui skirtos kolonijos, kur pasistatė trobas ir sukūrė šeimą su Ieva Marcinkevičiute iš

Žagarių apsigyveno. 1941 m. Liudvikas su šeima repatriavo į Lietuvą ir negrįžo. Lietuvoje dabar gyvena jo palikuonys.

Jonas Valukonis (1893–1966) buvo geras ir visų gerbiamas žmogus. Ilgus metus ėjo Jonaraisčio seniūno pareigas. Žmona Ona buvo gerokai jaunesnė (g. 1901 m.), labai mėgo tvarką, gėles, gražiai pasipuošdavo, o vakarėliuose smagiai pašokdavo ir padainuodavo. Jiems reikėjo sunkiai padirbėti statant trobesius tuščioje vietoje. Šeima 1923 m. susilaukė dukros Veronikos, kuri apie 1950-uosius ištekėjo už kitoje ežero pusėje, Dusnyčioje, gyvenusio Aloyzo Slavėnos. Po devynerių metų išvydo šį pasaulį ir jų įpėdinis Juozas.

Juozas prieš II pasaulinį karą suspėjo turbūt tik metus pasimokyti Burbiškių kaimo mokykloje pas

Dukros Danutės krikštynos. Stovi Juozas ir Emilija Valukoniai. Krikšto tėvai Anelė Puniškienė ir Mečislovas Krivonis. Priekyje – sūnus Jonas

Juozas su pusseserėm: dėdės Vlado dukrom Gene ir Janina bei dėdės Liudviko dukrom Gene ir Ona

Grėbliūnus. Po karo, nors buvo išaugęs iš mokyklinio amžiaus, nutarė tęsti mokslą Seinuose. Čia baigė 7 klasių lenkišką pagrindinę mokyklą. Mokėsi net prancūzų kalbos, kuri tuo metu buvo ten dėstoma. Kadan gi nuo Jonaraisčio iki Seinų nemažai kilometrų, besimokant Juozui buvo nuomojamas kambarys pas dėdę Antaną Macukonį.

1962 m. balandžio 23 d. Juozas vedė 11 metų jaunesnę Emiliją Puniškytę iš gretimo Burbiškių kaimo. Žmona garsėjo kaip gera audėja. Sugėbėjo atlikti ir kitus gražius meninius darbus tada, kai kitos moterys jau juos buvo primiršusios. Valukoniai susilaukė 4 vaikų. Vyriausias Jonas (g. 1963 m.), baigęs technikumą, garsėja kaip ypatingų sugebėjimų mechanikas. Sukūręs šeimą apsigyveno Ožkiniuose, sulaukė dviejų sūnų – Roberto ir Tomo. Anksti tapo našliu, jaunesnysis Tomas augo Jonaraistyje pas senelius. Danutė – didžiausias tėvų ramstis senatvėje ir nepakeičiama pagalba ūkyje. Ji baigė Žemės ūkio akademiją Olsztine, vėliau pedagogiką SGGW Varšuvoje, chemiją Varšuvos universitete ir dar keletą kvalifikacinių kursų. Ilgus

metus buvo mokytoja, nuo 1996 m. direktorė Krasnagrūdės pagrindinėje mokykloje, nuo 2005 Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos mokytoja, talkinanti ir kitose mūsų krašto mokyklose. Ji taip pat aktyvi visuomenininkė, A. Baranausko fondo valdybos pirmininkė. Danutė, be abejo, tęsia savo tėvų visuomeninės veiklos tradicijas. Jaunesnioji dukra Irena baigė Punsko bendrojo lavinimo licėjų, vėliau aukštesniąją poligrafijos mokyklą. Gyvena ir dirba Balstogėje, ten sukūrė šeimą, turi dukrą Magdalena. Jauniausias Juozo ir Emilijos sūnus Petras mokėsi Krasnagrūdės pagrindinėje mokykloje tuo metu, kai sesuo Danutė ten jau dirbo. Vėliau baigė technikumą Seinuose ir, kažkiek padirbėjęs tėvų ūkyje, neakivaizdžiai studijavo informatiką Balstogėje. Nors jau gana seniai jam užrašytas tėvų ūkis, jis dirbo informatiku įvairiose Seinų institucijose. Sukūręs šeimą, gimtuose namuose negyveno. Sulaukė sūnaus Edvino, kuris šiais mokslo metais baigia Seinų „Žiburio“ mokyklą.

Juozas Valukonis buvo ypatingai gabus ir darbštus žmogus. Paveldėtą tėvų ūkį ir paliktą dėdės Liudviko

jis su savo tėvais, vėliau su žmona ir savo vaikais gražiai puoselėjo, tvarkė. Perstatė ir modernizavo ūkinius pastatus. Pasistatė taip pat naują trobą. Valukoniai iš pradžių augino įvairius gyvulius, vertėsi daugiau kiaulių auginimu, nes laukai buvo apsėjami javais. Vėliau, kai atsirado galimybė pristatyti pieną į pieninę, augino melžiamas karves. Juozas labai ilgai, nepaisant senyvo amžiaus, sunkiai dirbo pats, o padedant žmonai, vaikams, daugiausiai dukrai Danutei ir anūkui Tomui, įveikdavo visus ūkio darbus. Atrodė, kad tai geležinės sveikatos žmogus, niekad nesergantis, apsieinantis be gydytojų. Tik prieš pora metų staiga sveikata sušlubavo.

Juozas buvo labai gabus technikai. Pats taisydavo traktorius ir kitas įsigytas žemės ūkio mašinas, ilgai savarankiškai važinėjo automobiliu. Modernizavo ūkinius pastatus, taisydavo visą ūkio techniką, savarankiškai išrasdavo vis ką naujo. Jo gabumus, matyt, paveldėjo ir vaikai. Buvo valdingas žmogus, mėgdavo pats priimti sprendimus dėl ūkininkavimo ir tada, kai formaliai ūkis jau buvo perrašytas sūnui.

Juozą Valukonį vertino vietinė visuomenė. Ne kartą buvo jam siūlomos kaimo seniūno pareigos, tačiau jų griežtai atsisakydavo. Kai Jonaraitis kažkada priklausė Juodeliškės valsčiui, Juozas buvo šio valsčiaus tarėjas. Vėliau jau Seinų valsčius paskyrė jį vietiniu Socialinės rūpybos globėju. Eidamas šias pareigas, pasistengė, kad tie, kuriuos globojo, gautų pašalpas. Netrūko Juozui ir humoro jausmo. Mėgo pakalbėti su žmonėmis, dalyvauti lietuviškuose renginiuose ir pramogose. Mylėjo savo šeimą, pats taip pat buvo mylimas ir gerbiamas. Buvo ištikimas savo tautos sūnus.

***Tegul amžinybė teikia Jums užtar-
nautą poilsį ir ramybę.***

1941 06 22–28 tautos sukilimas Lietuvos nepriklausomybei atkurti

BRONIUS MAKASKAS

Šiomet sukanka 84 metai nuo lietuvių tautos pasipriešinimo Sovietų Sąjungos brutaliai okupacijai, įvykdytai 1940 m. birželio 14 d., kai pasaulio dėmesys buvo nukreiptas į Vokietijos invaziją į Prancūziją ir tą dieną įvykusią Paryžiaus kapituliaciją.

Tamsūs politiniai debesys kaupėsi virš Europos jau nuo Adolfo Hitlerio (NSDAP) laimėjimo Vokietijos Reichstage 1933 metais. Tačiau jų kumuliacija tapo akivaizdi po Austrijos anšluso, Lenkijos ultimatumo Lietuvai (taip J. Beck pademonstravo „Lenkijos galią“), netrukus įvyko Čekoslovakijos pavergimas ir Sudetų atplėšimas po vadinamojo Miuncheno susitarimo (diktato) tarp Vokietijos, Italijos, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos 1938 IX 29 konferencijos.

Galop – Hitlerio ir Stalino paktas, slaptoji sutartis 1939 m. rugpjūčio 23 d. ir vėlesnė, rugsėjo 28 d., Lietuvai atsisakius pradžioje ambasadoriaus Berlyne Kazio Škirpos sugestijos, o vėliau ir Vokietijos pasiūlymo atsiimti Vilnių Lenkijai pralaimint karą su Vokietija. Tuomet įvyko įtakos sferų perdalijimas tarp SSRS ir Vokietijos. Lietuva atsidūrė Kremliaus „valioje“. Tokios buvo neapginamo neutraliteto pasekmės. Apie atmetą galimybę istorikai nedrįsta diskutuoti – nekorektiška! Kam?

Pasyvus SSRS ultimatumo priėmimas ir vieneri metai jos okupacijos (padariniai: Lietuvos politikos, švietimo, ūkio, kultūros, ekonomikos, dvasinio gyvenimo formuotojų sluoksnių naikinimas, viešas politinis ir fizinis teroras – apie 30 tūkst.

ištremtųjų iki 1941 m. birželio 22 d., materialinio gyvenimo nukurdimas ir absoliutus žmogaus laisvių paneigimas) privedė neseniai buvusią laisvą lietuvių tautą prie žūtutinio pasipriešinimo pasinaudojant rizikinga konjunktūra: karo tarp dviejų agresorių, kurių vienas (SSRS) lietuvių vertinamas buvo kaip priešas nr. 1, kitas (Vokietija) kaip priešas nr. 2. Lietuvos priešo nr. 1, kurio okupacijos skaudžias pasekmes teko jau patirti, priešas nr. 2 galėjo bent teoriškai suteikti progą išsilaivinti, gal net atkurti nepriklausomybę, derėtis dėl tolesnės ateities. Tuomet svarbu buvo išsilaivinti iš akivaizdaus teroro. Kas laukė mūsų tautos po to, nebuvo pirmaeilis klausimas. Atrodė, šiokia tokia nepriklausomybė, kaip viltasi, suteikta iš priešo nr. 2 valios, jau bus raktas į išlikimą.

Kariaujančioje Europoje gerų, tekinančių Lietuvos gyventojus perspektyvų nesimatė, tačiau nenorėta sutikti su okupanto paskleista demagogija apie savanorišką Lietuvos „prisijungimą, įstojimą“ į Sovietų Sąjungą ir kęsti tautos naikinimą.

Pasipriešinimas buvo naujos, laisvoje Lietuvoje užaugusios kartos, jos studentijos ir karininkijos bei diplomatijos sumanymas, reikalaujantis nepaprastos drąsos ir idealizmo, pranokstančio matomus ir garantuotus pavojus, sunkumus, neaiškią likimo perspektyvą. Galvojant apie savo idealistinius tikslus į tolimą planą skrisdavo mintis, o kaip mus vertins kiti, reikėjo juk naudotis makiaveliško pasaulio dėsniu: pasinaudoti blogiu, norint sukurti gerį. Tas

blogis buvo nacistinis Reichas, kuris nebuvo mūsų draugas, tačiau planavo susidoroti su mus jau okupavusia ir naikinančia Sovietų Sąjunga. Šiame pasipriešinimo planavime daugiau buvo nežinomų negu žinomų dalykų, tačiau juos gaubė nenugalima viltis – tapti laisviems, jeigu pavyktų bent laikinai atkurti savo užgrobtą ir naikinamą kūrinių, Lietuvos valstybę.

Lyg nujausdamas laukiančią „kovą po mūšio“, buvęs Lietuvos krašto apsaugos ministras, diplomatas Povilas Žadeikis 1941-07-08 „Darbininke“ rašė: „Kauno, Vilniaus ir visos Lietuvos lietuviai sukilo įkvėpti vien Lietuvos nepriklausomybės troškimų ir, žinoma, ne tam, kad tarnauti naujos okupacijos tikslams. Galimas daiktas, kad sovietų ir jų simpatikų propagandos mašina bandys lietuvių sukilimą peikti ir dergti. Galbūt, priekaištaus naciškumą. Tačiau kiekvienas nuoširdus lietuvis, kiekvienas kenčiančios Lietuvos draugas, skaitys savo pareigą priekaištus atremti.“¹

„1941 metų birželio 14 dienos naktį prasidėjo Lietuvos gyventojų trėmimas, tos baisiosios birželio dienos, kurios ir turėjusiems dar kažkokią iliuziją parodė tikrąjį okupanto veidą, jo tikslus. Kankinių krauju nusidažė daugelis Lietuvos vietų. Ypač išgarsėjo žudynės Červenėje, Pravieniškėse, Panevėžyje, Budavonės

¹ Pilypas Žukauskas-Narutis, *Tautos sukilimas 1941 m. Lietuvos nepriklausomybei atkurti, Valstybingumo studijų centras, Vilnius, 2021.*

1941 m. tautos sukilimo memorialas „Kryžius-medis“ Kauno senosiose kapinėse | Z. Tamakauskas nuotr.

miške, Pažaislio šile, Skaruliuose, Rainiuose. (...) Daugelis manė, kad tik karas – vienintelė viltis išsivaduoti iš šios raudonojo košmaro nakties. Žmonės jo laukė...² – prisimena Zigmas Tamakauskas.

Poetas Vincas Mykolaitis-Putinas tuomet rašė:

„Mūs gimtinės rūmai suliepsnojus,

2 Z. Tamakauskas, 1941 metų Birželio sukilimo žingsnių aidas, in: Zigmas Tamakauskas, *www.alkas.lt*, 2016-06-20.

kas, – jos sprendimai buvo teisėti, kaip ir teisėtas jos vadovaujamas sukilimas.

Organizuojant pasiruošimą sukilimui bijoma buvo per didelio skubėjimo, klaidų ir provokacijų ne vien iš NKVD, bet ypač iš „Juodosios svastikos“ pagrindžio, kuriam dirgavo gestapas, kaip prisimena P. Narutis, nurodydamas išaiškintus NKVD ir gestapo bendradarbiavimo faktus siekiant likviduoti nepriklausomybinių pagrindį. Jis paliudija, kad Kauno

Skundo, ašarų, verksmų gana!

Tegul griauina nedarinius sienojus

Bombų smūgiai ir ugnių liepsna.“

Tada ir pradėjo kurtis pirmieji pasipriešinimo okupantui būriai, atsirado pagrindinės organizacijos, tarp jų Laisvosios Lietuvos sąjunga, leidusi laikraštį „Laisvoji Lietuva“ ir kt. 1940 metų spalio 9 dieną slaptaime pagrindžio organizacijų atstovų susirinkime nutarta susijungti į vieną organizaciją, kuri vėliau pasivadino Lietuvių aktyvistų frontu (LAF). Šios organizacijos išsamią programą parengė Antanas Maceina.

Lietuvių aktyvistų fronto tikslas buvo ruošti sukilimui ir atkurti Lietuvos nepriklausomybę. Kadangi LAF buvo jungiamoji organizacija, atstovavusi įvairiems mūsų tautos sluoksniams, – prisimena Z. Tamakaus-

LAF vadovybė nebuvo patenkinama iš Berlyno LAF ateinančiomis proklamacijomis, kurių, anot jo, nebuvo norima.

Ir tai suprantama, mat beveik neįmanoma buvo nustatyti jų kilmės autentiškumo. Nepamirškime, kad tai buvusios „didžiosios sumaišties“ dienos. O vienas Lietuvos okupacijų laikmečio šaltinių geriausių žinovų dr. Augustinas Idzelis aiškina: „Kai užtinku aiškinimus, kad Lietuvių aktyvistų frontas buvo sukurtas Berlyne ir paskiau perkeltas į Lietuvą, mane verčia apie tai kalbėti. Iš tikrųjų veikla Berlyne ir sukilimas Lietuvoje beveik neturėjo tiesioginių ryšių. Kas darėsi Berlyne – ir pasiliko Berlyne, daugiau ar mažiau. Jeigu kas ir atėjo į Lietuvą, tai daugiausia per Gestapo ir NKVD ryšius. Ir tai daugiau pakenkė negu padėjo.“³ Tatau jau anksčiau patvirtino vienas iš sukilimo organizatorių ir vadų Lietuvoje Pilypas Žukauskas-Narutis. Jis teigė, kad sukilimas būtų neįvykęs toks, koks jis įvyko, jei siūlas būtų buvęs vyniojamas tik nuo Berlyno. Nuo Berlyno siūlą gestapas – NKVD atvyniojo į Vilnių – tai buvo Vilniaus štabo nesėkmė. Berlynas (suprask: K. Škirpos vadovaujamas LAF štabas) buvo tik Lietuvos sukilėlių atrama užsienyje, bet pačio Kazio Škirpos vaidmuo buvęs labai svarbus, todėl iš Lietuvos paprašyta, kad jis sutiktų būti ministru pirmininku. „Vieno specifinio vado (asmens) sukilimui nėra. Šio sukilimo pasisėkimas glūdi nebuvime vieno specifinio vado, tai tikras Tautos sukilimas“⁴, – rašė P. Žukauskas-Narutis.

LAF susikūrimo Berlyne istorija neblogai ištirta. Rekomenduojau paskaityti plk. Kazio Škirpos

3 Vidmantas Valiušaitis, *Istorikai nenau-doja dalies šaltinių. Dr. Augustinas Idzelis ir Lietuvos okupacijų interpretavimo drama, „Žara“, Vilnius, 2019, p. 19.*

4 Pilypas Žukauskas-Narutis, *Tautos Su-kilimas...*, op. cit., p. 246.

„SUKILIMO...“ antrąjį leidimą su įdomiais Vidmanto Valiušaičio papildymais ir įžvalgomis⁵. Na, ir būtinai Pilypo Žukausko-Naručio veikalą.

Kaip minėjau, Berlyno LAF organizatoriai (28 plataus politinio spektro atstovai) suprato laikmečio sukilimui sudėtingumą ir galimas neigiamas pasekmes jo organizatoriams. „(...) nors nacinė Vokietija ir yra nusistačiusi mus, kaip ir kitas rytų tautas, suryti, bet sunkaus karo aplinkybių verčiama turės daugiau ar mažiau pakęsti mūsų tegu ir kiek ribotą nepriklausomybę, – svarstymus karo išvakarėse Berlyne prisimena Bronys Raila. – O tai mums duos šiek tiek laiko vėl susigrupuoti, įsitvirtinti ir per visą karo eigą išlaikyti valstybinį tęstinumą. Be abejo, turėsime atlikti daug nemalonių aukų ir paslaugų Hitlerio Reichui, bet išlikime kaip atskira valstybė... Kai dėl galutinės pabaigos, mūsų daugelis manėme, kad karą pralaimės Rusija, o paskui ir Vokietija, ir tada mums bus daug lengviau išlaikyti savo dar egzistuojančią valstybę. Karą laimėjusios demokratijos tikriausiai mums priekaištaus ir galbūt mus baus, jog nebuvome jų pusėje, o Vokietijos sąjungininkų pusėje. Tegų priekaištauja ir baudžia, tegu visus mus „kolaborantus“ nušalina iš viešojo tautos gyvenimo – bet Lietuvos nepriklausoma valstybė bus išlikusi! Tatai atrodė mums svarbiausia.“⁶

Visi pabaltijiečiai turėjo pakankamai motyvacijos kartu su Vokietija dalyvauti žygyje prieš bolševizmą, – rašė britų karo istorikas Džonas Kyganas (John Keegan). Jo nuomone, „tokio apsisprendimo priežastis buvo istorija, kaip rusai elgėsi su jais...“⁷ Kyganas tikina, kad latviai, estai ir

lietuviai pasitiko vokiečius kaip išvaduotojus ir spontaniškai su jais bendradarbiavo, vildamiesi atkurti savo nepriklausomybę. Tačiau paaiškėjus vokiečių tikriems tikslams, jų palankumas virto gilia antipatija ir priešišku.

Rengiant sukilimą, Lietuvoje buvo sudaryti du štabai – vienas Kaune, kitas Vilniuje. Šie štabai patvirtino 1941 metų balandžio 22 dieną pagrindyje sudarytą Lietuvos laikinąją vyriausybę. Adolfas Damušis, vienas iš jos ministrų, paaiškino, kodėl taip įvyko: „Dviejų štabų sudarymas tuomet buvo reikalingas ir dėl to, kad vieną sovietams likvidavus – liktų kitas, nebūtų nuslopintas sukilimo gyvybingumas.“ Būtent taip ir nutiko. 1941 metų birželio 8 dieną Vilniuje buvo suimtas vienas iš sukilimo organizatorių Vytautas Bulvičius. Jis ir kiti suimti aktyvistai po baisių kankinimų buvo sušaudyti sovietinio karinio tribunolo nuosprendžiu. Su naikinus Vilniaus štabą, vadovavimą sukilimui perėmė Kaunas.

Berlyne K. Škirpa sudarė vyriausybę, apie kurią Kaunas nebuvo įspėtas (atsarginę, jeigu staigiai vokiečiai paremtų Lietuvos nepriklausomybę). Ją birželio 22 d. bandė pristatyti Vokietijos URM (be rezultatų).

Centrinis Lietuvos aktyvistų fronto štabas, vadovaujamas Leono Prapuolenio, buvo įsikūręs Kaune, Prisikėlimo parapijos senelių prieglaudos ligoninėje. Adolfas Damušis, Leonas Prapuolenis ir Juozas Vėbra parengė atsisaukimo į tautą tekstą. 1941 metų birželio 23-ąją 9 val. 28 min. per Lietuvos radiją LAF Vyriausiojo štabo vardu Leonas Prapuolenis visai Lietuvai pranešė: „**Susidariusi Laikinoji vėl naujai atgimstančios Lietuvos vyriausybė šiuo skelbia atstatanti Laisvą ir Nepriklausomą Lietuvos Valstybę. Prieš viso pasaulio tyrąją sąžinę jaunoji Lietuvos valstybė entuziastingai pasižada prisidėti prie Europos organizavimo naujais**

pagrindais. Žiauraus bolševikų teroro iškankinta Lietuvių Tauta ryžtasi kurti ateitį tautinės vienybės ir socialinio teisingumo pagrindais. Skelbiama laikinoji Lietuvos vyriausybė! ... Lietuvos himnas... Laisvės varpas skamba...“

„Visi atsistoję ir susikaukę išklausome himno... Lietuvių kalba atsisaukimus perskaito Leonas Prapuolenis ir vokiečių kalba taip pat Prapuolenis, prancūzų – Balys Augustinavičius, anglų – pulkininkas dr. Juozas Vėbra. Ant Kauno Karo muziejaus bokšto keliama Lietuvos trispalvė... Po žiaurių Maskvos vergovės metų laisva Lietuva! Vėliavos ima kilti ant visų Kauno pastatų“⁸, – prisimena Pilypas Narutis.

Kaune skubiai suformuota Laikinoji vyriausybė iš žmonių, tuo metu pasiekiamų: atliekantis Ministras Pirmininko pareigas ir švietimo ministras – Juozas Ambrazevičius (Brazaitis), krašto apsaugos ministras – gen. Stasys Raštikis, finansų – Jonas Matulionis, vidaus reikalų – Jonas Šlepetys, žemės ūkio – Balys Vitkus, pramonės – Adolfas Damušis, prekybos ir valstybės kontrolės – Pranas Vainauskas, komunalinio ūkio – Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, teisingumo – Mečys Mackevičius, susisiekimo – A. Navickis, sveikatos apsaugos – Ksaveras Vencius, darbo ir socialinės apsaugos – Juozas Pajaujis, Leonas Prapuolenis, Aktyvistų fronto įgaliotinis prie Vyriausybės. Istorikas Zenonas Ivinskis buvo paskirtas ryšiams su vokiečių įstaigomis palaikyti.

Vokiečiams Lietuvos valstybės atkūrimo paskelbimas buvo staimena. Grasinimai K. Škirpai dėl galimų pasekmių ir jo izoliavimas LLV paskelbimo nesutrukdė.

(Bus daugiau)

⁵ Kazys Škirpa, *SUKILIMAS Lietuvos suverenumui atstatyti. Dokumentinė apžvalga*, „Žara“, 2020, p. 573.

⁶ *Ten pat*, p. 67.

⁷ Vidmantas Valiušaitis, *Istorikai nenau-doja...*, op. cit., p. 15.

⁸ Pilypas Žukauskas-Narutis, *Tautos Sukilimas...*, op. cit., p. 336.

Kazimieras Rakūnas-Markauskas – buvęs vokiečių Štuthofio lagerio kankinys

Rašinys, dalyvavęs konkurse „Lietuvos kovų už laisvę ir netekčių istorija“

GRETA NEVULYTĖ, URŠULĖ ALEKSAITĖ

„Aš Markauskas Kazimieras sūnus Jurgio ir Antoninos Aukštakalnytės, gimęs 1900 rugpjūčio mėnesio 18 dieną Vilniuje. Dabartiniu laiku gyvenantis Lenkijos Liaudies Respublikoje, Ščitne ul. Polska 37. Po mano mirties Algirdas Nevulis privalo mano kūną palaidoti į amžiną poilsio vietą Lietuvos žemėje, Seinų parapijos kapinėse. Mano karstas privalo būti perjuostas tautine vėliava. Visos apeigos mano kūno laidojimo metu turi būti lietuviškos. Prašau lenkams kunigams neduoti už mano vėlę ant mišių. Tie pinigai turi būti atiduoti neturtingiems lietuviams. Ant mano kapo privalo būti užrašas: *Čia ilsisi buvęs Štuthofio lagerio vokiečių kankinys Rakūnas-Markauskas Kazimieras* (...) Širdingai aš prašau Nevulius, kad ant mano kapo iš šonų būtų pasodintos lietuviškos rūtos, kad jos man amžiams žaliuotų (...)“ Kazio Rakūno-Markausko valia išpildyta. Jis amžinajam poilsiui atgulė Seinų kapinėse.

Kazį Rakūną Seinų krašte žmonės labiau žinojo kaip Markauską arba Mostelę. Tai buvo paslaptinga asmenybė. Jis retai kalbėdavo apie save ir savo gyvenimą. Gal todėl, kad gyveno sunkiais karo ir pokario laikais, suprasdamas, jog atvirumas gali pridaryti bėdų. Audringi istorijos vingiai tapo jo gyvenimo dalimi, o išbandymai, kuriuos teko patirti, suformavo asmenybę ir

padėjo spręsti problemas. Kazys Rakūnas išgyveno Štuthofio mirties fabriko baisybės ir Lenkijos komunistinio režimo negandas. Tuometinei valdžiai leidus labai aktyviai įsijungė į Seinų krašto lietuvių visuomeninę veiklą. Tapo Lietuvių visuomeninės kultūros draugijos valdybos nariu ir atkakliai kovojo Seinuose dėl teisės melstis lietuvių kalba. Dar yra žmonių, kurie buvo tų įvykių liudininkai. Mes pakalbinome Kazio Rakūno testamentą vykdytoją Algirdą Nevulį, kuris mums apie jį papasakojo ir perdavė visą dėžę užrašytų sąsiuvinų, laiškų ir dokumentų. Taigi turėjome unikalią galimybę prisiliesti prie praeities. Keliavome kartu su Rakūnu iš Vilniaus į Štuthofą, po to per Pucką į Punsko ir Seinų kraštą. Tada vėl į svetimą Ščitno žemę ir į jo numylėtus Seinus, kur atgulė amžinajam poilsiui. Patyrėme kartu su juo daugybę negandų, bet ir gerų akimirkų. Visa tai padėjo mums kitaip pažvelgti į tai, kas vyksta čia ir dabar, ir suprasti mūsų tautos ir krašto istoriją. Privalome išsaugoti Kazio Rakūno-Markausko ir jo darbų atminimą – ne tik sau, bet ir ateities kartoms.

Nedaug pavyko nustatyti, ką veikė Kazys Rakūnas prieš karą. Žinome, kad jis buvo vienas iš 46 Lietuvos inteligentų, kurie 1943 m. kovo mėnesį

Kazimieras Rakūnas-Markauskas

ištremti į Štuthofio koncentracijos stovyklą. Kartu su juo išvežti Balys Sruoga, Vladas Jurgutis, kunigas Alfonsas Lipniūnas ir kiti. Rakūnas savo prisiminimuose aprašė visą tremties kelionę nuo Vilniaus iki pat Štuthofio. Kodėl jis atsirado tarp ištremtųjų? Juk teismo jokio nebuvo ir niekas nieko nepaaiškino. Jis pats save laikė ankstyvojo antihitlerinio judėjimo dalyviu. Gyvendamas Vilniuje aktyviai veikė Lietuvių patriotų

Iš Algirdo Nevulio archyvo

sajungoje. 1943 m. pradžioje spausdino antivokiškus lankstinukus ir platino juos visoje Lietuvoje. Ragino juose jaunimą neiti į mobilizacinius punktus ir nestoti į lietuviškus SS karinius dalinius. Žinome, kad jo ir kitų susipratusių lietuvių veikla davė rezultatų. Prisiminimuose rašė: „(...) nieks iš jaunimo neina į vokišką kariuomenę. Leistina eiti tik įvairių rūšių invalidams, kurie yra netinkami kariuomenėje. Nepaprastai gabūs vyrai apie 40 metų amžiaus suspėjo užkirsti kelią vokiečių mobilizacijai. Lietuvos jaunimas vokiškų bausmių neišsigando ir į SS nei vienas sveikas jaunuolis neatėjo. Tik tokie atėjo, kurie Reicho armijai netiko. Jaunimas gavo įsakymą, kad laikinai pasitrauktų į žalią girią (...).“ Gestapininkams nepavyko įvykdyti plano, dėl jo jie labai supyko ir nusprendė atkeršyti. Pats komisaras Rentelnas jau buvo užtikrinęs Berlyną, kad jam pavyks pajungti Lietuvos jaunimą nacių kariniams poreikiams. Jis labai apsiriko ir taip „sugadino“ savo karjerą.

1943 m. kovo 16 d. – suėmimo dieną – lyg ką nujausdamas Rakūnas

atsikėlęs blogai jautėsi. Vis dėlto jis nusprendė tęsti savo veiklą ir toliau ragino Lietuvos žmones priešintis okupanto potvarkiui. Važinėjo po kraštą ir aiškino, kaip reikia suprasti nacių vykdomą politiką. Vakare sugrįžęs į namus paprasė šeiminkės informuoti jį, jeigu prasidėtų kokie neramumai ir gestapininkai belstųsi į duris. Pats pasiruošė galimam pabėgimui. Surišo rankšluosčius, kad galėtų pro langą nusileisti į gatvę, pasidėjo po pagalve pistoletą ir užmigo. Taip, kaip ir numatė – apie vidurnaktį pasirodė ginkluoti gestapininkai ir liepė su jais eiti. Pabėgti nepavyko, nes namas buvo apsuptas. Taip prasidėjo jo tremties kelionė į Štuthofą. Į Lietuvą jau niekad nesugrįžo.

Jis buvo nugabentas į gestapo būstinę. Greitu laiku pastebėjo, kad į tą rūšį pateko daug pažįstamų žmonių. Tai buvo tie patys inteligentai, su kuriais kiek vėliau atsidūrė lagery. Tada nieks nenučiuokė, kas jų laukia. Iš pradžių suimtuosius laikė gana padoriomis sąlygomis, o ir valgis nebuvo labai prastas. Vis dėlto baimės šmėkla neleido užmerkti akių. Rytą

vokiečiai liepė sulipti į sunkvežimius, kurie pasuko Kauno link. Tada atsiduso: neveža į Panerius... Iš Kauno per Marijampolę nuvežė į Tilžę. Ten suimtuosius patalpino raudono mūrinio namo ketvirtame aukšte – buvusios bažnyčios patalpose. Rakūnas rašė: „(...) mes nepaprastai buvome patenkinti. Salė nepaprastai švari. Buvo galima langus atidaryti, oro gana daug, galima buvo po salę vaikščioti kiek nori. Maistas paprastas, bet švariai pagamintas. Iš ryto ir vakare kava su margarinu ir marmeladu, o pietums neluptos bulvės su virtais kopūstais arba burokais.“ Prižiūrėtojas buvo senas, bet sukalbamas žmogus. Jis primerkė akį, kai vyrai rūkė, leido rašyti laiškus į Lietuvą. Sąžiningai pats pasirūpino jų išsiuntimu. Tas pats prižiūrėtojas vieną dieną pakvietė salės seniūną profesorių Jurgutį ir pranešė, kad veža juos į Štuthofą koncentracijos stovyklą, „iš kur dar nieks negrįžo“. Profesorius į salę įžengė nusiminęs, bet niekam nieko nepasakė, – prisimena Rakūnas. Toliau keliavo traukiniu iki Gdanskio. Ten jau suprato,

kas jų laukia. Traukinį apsupo pikti kareiviai, pasigirdo riksmas, šūviai ir šunų lojimas. Kas nespėdavo vykdyti paliepiimų, tas gaudavo buožę per galvą.

Suguldė juos į sunkvežimius ir nuvežė į Štuthofą. Čia susidūrė su dar žiauresne realybe. Kaliniai, kaip Balio Sruogos „Dievų miške“, buvo visiškai nužmoginti. Liepė jiems nusirengti. Atėmė rūbus, pinigų bei kitus dalykus, kuriuos turėjo. Davė dryžuotas kalinių uniformas ir medines klumpes bei įsakė nešioti raudono trikampio ženklą. Visi tapo politiniais kaliniais. Tą dryžuotą kalinio aprangą suimtas išlaikė ir nusifotografavo. Jis nustojo būti Kaziu Rakūnu ir tapo kaliniu Nr. 21311.

Lietuvius inteligentus laikė viename barake. Greitu laiku visiems

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Urząd Stanu Cywilnego w Łodzi
OBWÓD ŚRÓDMIEJSKI
Nr 59609/11 / 1951

Odpis skrócony aktu urodzenia

Zaświadczam, że Kazimierz Markowski
urodził się dnia 18 sierpnia _____ tysiąc dziesiętnego
_____ 1900 roku w Wilnie
z ojca Marcego Markowskiego (imię i nazwisko) zamieszkałego
w _____
i matki Antoniny Markowskiej (imię i nazwisko) w Międzybórz (nazwisko rodowe) (miasto)
zamieszkałej w _____

Łódź, dnia 18 sierpnia 1951 r.
Urządnik Stanu Cywilnego
Maria Zielińska

Łódź, dnia 18 sierpnia 1951 r.
C. D. A. P. Warszawa, Dobra 3r 25 – Zam. 400 alio.
ŁZO. Oddział 02 w Łodzi – X1.50. – 1304 100.000 50-1-35/91 22.11.80

Is Algirdo Nevilko archyvo

Naujas gimimo liudijimas

K. Rakūnas Navinykuose

Iš Algirdo Nevulio archyvo

teko patirti lagerio sunkumus, susidūrė su utėlėmis ir visokiomis ligomis. Maisto ne visada pakako išgyventi: „375 g duonos, 400 g bulvių, 25 g margarino, burokėlių, marmelado, 50 g sūrio, 60 g cukraus, 2 kg daržovių, 37 g skrudintų daržovių, kava mėnesiui, 1 l nugriebto pieno.“ Kazio prisiminimų nuolatinis motyvas yra badas. Ne visi išgyveno, nes toks buvo šitos „tvarkos“ planas. Silpni turėjo išmirti. Per pirmas penkias savaites mirė net devyni kaliniai lietuviai. Rakūnas juos visus įvardijo. Pirmasis mirė 47 metų amžiaus majoras Stasys Puodžius. Po to advokatas Petras Kerpė. Marijampolės gimnazijos direktorių Žygimantą Masaitį užmušė. „Maloniu vyru“ vadinamas Kauno gimnazijos direktorius Kazys Bauba iš pradžių susirgo vidurių šiltine. Sveikatai pagerėjus buvo perkeltas į „klipatų“ salę, kur maisto dalytojas lenkas Taranskis jį užmušė. Tuo laiku mirė dar Algirdas Tumėnas, Vilniaus vicemeras Bronius Grigas, Vilniaus mokslų akademijos sekretorius Vytautas Tumėnas, agronomas Ignas Budrys, Marijampolės berniukų gimnazijos direktorius Antanas Januševičius.

Rakūnas savo užrašuose vaizdžiai aprašo ne tik tai, kaip atrodė

gyvenimas lageryje, bet ir tuos, kurie tą tvarką kūrė – labiausiai pasižymėjusius pareigūnus. Prižiūrėtojas Paulas žiauriai elgėsi su kaliniiais. Po jo komendantu tapo Hoppė, kuris kalinių nemušė, todėl visų būklė pagerėjo. Lagerio gydytojas Heildelis stengėsi elgtis humaniškai, jis pasirašydavo po mirusių kalinių protokolais. Hopkę įvardija kaip baisų sadistą su pravarde Graf von Štutt. Viršininką Meyerį, kilusį iš Bavarijos, vadina Bocianu. Chemlicas Arno, kuris prieš karą dirbo Gdanskio durų atidarintoju, išsiskyrė baisiu žiaurumu. Petersas, kilęs iš Danijos pasienio, vadinamas buvo banditu. Hauftas, kuriam buvę 60 metų, taip pat buvo labai žiaurus. Jo keturi sūnūs kovojo fronte. Ludkė siųsdavo nukankintus į krematoriumą. Pasitaikydavo ir girtuoklių prižiūrėtojų, tokių kaip Johanas Meyeris. Fohtas, stambus 50 metų vyras, vadinamas buvo žydų karaliumi. Jis turėjo didelį valdžios pasitikėjimą ir sprendavo, kuriuos kalinius nužudyti, o kurie dar tinkami darbui. Marcholė žiauriai mušdavo kalinius, kol šie nustodavo judėti. Knotas, „drabužių viršininkas“, buvo pats didžiausias mušeika. Buvęs kalvis Radlichas taip pat buvo sadistas. Bergeris įvardijamas kaip vienintelis

SS vyras, kuris buvęs žmoniškiausias. Jis atnešdavo kaliniams maisto. Pasirodo, kad ir tokių būdavo... Rakūno užrašuose nuolat kartojama: „sadistas“, „mušeika“, „žiaurus“, „egoistas“ – tokia buvo kasdienybė.

Prižiūrėtojais dirbo ne tik vokiečiai, bet ir kitų tautų žmonės. Norėdami parodyti, kad yra geresni, arba įtikti viršininkams – elgėsi lygiai žiauriai.

1943 m. gegužės 31 d. lietuviai kaliniai tapo „garbės kaliniais“. Jų gyvenimas tada pasikeitė. Gavo naujus rūbus, persikėlė į geresnes patalpas, galėjo siųsti laiškus ir gauti siuntinius su maistu. Nuo tada neprivalėjo eiti į darbą. Neįtikėtina, kad pavyko įsteigti ten akademiją, kurioje veikė prof. Jurgučio literatų grupė, skaitomos buvo įvairių temų paskaitos. Kultūrinė ir švietėjiška veikla leisdavo bent trumpam nukreipti mintis nuo niūrios tikrovės, pamaitinti protą ir atgauti jėgas.

Lagerio kasdienybės žiaurumas atskleidė tikrus žmonių veidus. Daugelis patekusiųjų į šitą bjaurią vietą pasikeitė. Ekstremaliomis sąlygomis išryškėjo žmogiškoji prigimtis ir tikri charakteriai. Rakūnas prisiminimuose nemažai dėmesio skyrė savo bendražygių aprašymui. „Aš čia noriu sucharakterizuoti Lietuvos ponus, kurie buvo uždaryti į Štuthofą lagerį“, – pradeda. Prisimena kun. Alfonsą Lipniūną, kun. Stasį Ylą, Balį Sruogą, pulkininką Naraką, Kriaučiūną, tėvą ir sūnų Darginaučius, prof. Jurgutį, Mačioką ir kitus. Sužinojome, kad su kun. Lipniūnu buvo pažįstami iš labdaros veiklos Vilniuje. Kaliniams svarbiausia buvę išgyventi. Nors aplink buvo daug likimo bendražygių, tačiau juos slėgė siaubinga vienatvė. Rakūnas mini lietuvius kalinius, kurie gaudavo maisto siuntinius, bet jais nesidalindavo. Gal taip būtent veikia gynybos mechanizmai, kurie padeda žmogui išgyventi. Kazys, bijodamas, kad gali pakenkti giminaičiams, neraišė laiškų ir siuntinių neprašė. Jis

nebuvo abejingas kitų likimui. Buvo minimas tarp tų, kurie ypač rūpinosi ir šelpė tautiečius. Kad dalindavosi duonos rieke, šaukštu sriubos – mes sužinojome iš kitų.

Rakūnas tapo nacių eksperimentų auka. Jam suleido skystį ir stebėjo, kas atsitiks. Rašoma, kad pasirodė bėrimas ir atsivėrė labai skausmingos žaizdos. Po to ėmė mėginius ir tyrė. Iki mirties matėsi opų randai.

Nors 1945 m. sausio 25 d. baigėsi Štuthofio baisybės, kalinių pragaras tęsėsi dar ilgai. Tą rytą prasidėjo lagerio evakuacija. Daugeliui tai buvo mirties kelias. Įsakymą išvykti davė Paulis Verneris Hoppė. Žiemos sąlygomis vykdoma evakuacija buvo be galo sunki. Ji vyko trimis kryptimis: per Kartūzus į Lemborką, per Gdanską į Luziną ir per Gdanską į Golendovą. Sausio 24 d. rytinio susirinkimo metu buvo suskaičiuota 47,5 tūkst. kalinių. Evakuacinėse kolonose žygiavo po 1500 kalinių. Rakūnas pasakojo, kad Balys Sruoga ir kiti „bloko dideli vyrai“ ėjo kolonos prieky, o jis antroje eilėje už jų. Prisimena, kad ne kartą jam teko pribėgti prie svirduliuojančio Sruogos ir prilaikyti už pažastų, kad neparpultų. Nepaliko savų bėdoje. Taip buvo iki pat Goddentovo grafo dvaro kiemo. Tų įvykių liudinininkų aprašymai ir prisiminimai yra drastiški. SS eskortas šaudydavo į visus, kurie kelyje bent kiek sunėgaluodavo ar parodydavo silpnumą. Kas kiek laiko vykdė taip pat tikslingas kalinių egzekucijas. Kelias buvo nusėtas tūkstančiais lavonų. Tikro išsilaisvinimo sulaukė tik nedidelė Štuthofio lagerio kalinių dalis.

Kovo 21 d. pirma kolona pasiekė Pucką. Naktį sovietinė armija juos „išlaisvino“. Ne visi bendražygiai kaliniai išgyveno evakuacijos baisybės. Kunigas Alfonsas Lipniūnas smarkiai nusilpo ir jo gyvybė šioje svetimoje žemėje nutrūko. Palaidojo jį Pucko kapinėse. Rakūno paliktuose dokumentuose radome nuotrauką su užrašu: „Čia yra Pucko kapinėse palaidoti

Su garbingu 80-uju gimtadieniu!

*Nuoširdžiausi sveikinimai šios gražios sukakties proga.
Dėkojame už Tavo išmintį, šilumą ir visus metus,
skirtus šeimai ir artimiesiems. Linkime stiprios sveikatos,
džiaugsmo kiekvieną dieną ir širdį džiuginančių akimirky.*

Onutę Stefanauskienę iš Kalinavo su jubiliejumi sveikina

Vaikai, anūkai, proanūkiai, marčios ir žentas

Liepos 11 d. 80-ąjį gimtadienį švęs Ona Dzemionienė-Kavaliauskienė.

*Šiandieną Jūsų metai sužydėjo
80 įvairių žiedų.
Čia visko būta: saulės, vėjo,
Daug praradimų ir vilčių...
Nuėjote prasmingą, ilgą kelią,
Pavargę rankos nuo sunkių darbų.
Priimkit šiandien degančią ugnelę
Savo anūkų ir vaikų širdžių.*

Gimtadienio proga sveikina

Dukros ir sūnūs su šeimomis

kun. Lipniūnas ir inž. ... Kryželiais paženklinau jų kapus.“ Svarbu jam buvo, kad kapas neliktų užmirštas.

Sovietams užėmus Pucką, esesininkai bėgo į Vokietiją, o kaliniai visur ten, kur tik galėjo. Vieni patraukė į Lietuvą ar Vakarų, dar kiti bandė ieškoti sau vietos Lenkijoje. Kazys Rakūnas bijojo papulti į Stalino suregztus spąstus, todėl atvyko į mūsų kraštą. Jis norėjo būti kuo arčiau Lietuvos, tarp savų. 1945 m. birželio 10 d. apsigyveno Graužų kaime pas lietuvių Jurgį Jurkiūną. Nelemta jam buvo dar pilnai kvėpuoti laisve. Laikai buvo neramūs, nauja valdžia bandė įsitvirtinti, tad nepasitikėjo visais tais, kurie bent kiek buvo įtartini.

Seinų ir Punsco kraštas dar nespėjo atsigauti po karo negandų. 1941 m. Hitlerio ir Stalino sutarties pagrindu į Lietuvą buvo iškeldinta daugiau kaip 70 procentų lietuvių. Tuo metu padaryta neįkainojama žala, pakirstos krašto tautinės šaknys. Nieks nelaukė tų, kurie paskui frontą sugrįžo į namus. Daugybė apleistų ūkių vis dar stūksojo atviromis durimis. Rakūnas pasirūpino naujais dokumentais ir prisistatinėjo Markausko pavarde. Jo gimimo metrikuose yra tikra gimimo data ir vieta, tik motinos pavardė Aukštakalnytė išversta į lenkų kalbą ir užrašyta Wysokogórska. Dokumentą išdavė Lodzės miesto savivaldybė.

(Bus daugiau)

Lietuvos žiniasklaida MRF

2025 06 11–22

MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Prieš kokius dvidešimt metų kone visa žiniasklaida pranešdavo, jei „lietuviškas“ kiškis netyčia pasirodydavo kurio Lietuvos miesto gatvelėje. Šiandien apie tokius atvejus tikriausiai net ne kiekvienas kaimynas kaimynui papasakoja. Juk ne kartą matyti beklaidžiojantys tarp miesto mūrų ir šernai, ir stirnos.

Tačiau pastaruoju metu bene iki Vilniaus centro atkeliauja stambūs miško gyvūnai. Prieš mėnesį, pasak žiniasklaidos, kone pusėje miesto vilniečiai gatvėse ir kiemuose matė besiblaškantį briedį. Niekas jo negaudė, todėl pavakare žvėrį žmonės pastebėjo jau beveik pačiame miesto centre – Neries upėje tarp Baltojo ir Geležinio Vilko tiltų. Vėliau gelbėjimo tarnyboms kažkaip pavyko dešimčių ant kranto stovinčių žiūrų išgąsdintą gyvūną nuvyti Vingio parko link, kur briedis išlipo į krantą.

Kad Lietuvos rytinių rajonų miškuose ne pirmi metai galima akis į akį susitikti su meška – jokia naujiena. Specialistai sako, kad tai atvykėlės iš Baltarusijos. Tačiau prieš kelias dienas viena lepečkojė sumanė aplankyti ir sostinę. Iš pradžių ji vaikštinėjo miesto pakraščiuose, gyventojai feisbuke dalijosi vaizdais, kaip meška laksto gatvėmis tarp gyvenamųjų namų. Vėliau gyvūnas nufilmuotas judrioje Ukmergės gatvėje, prekybos centro „Akropolis“ priegose. Tiesa, naktį, kai eismas nedidelis. Dėl šio žvėries žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose kilo nemažas triukšmas. Gyvūnas be trukdžių kelias dienas vaikštinėjo, kur nori. Kuo viskas galėjo pasibaigti, jei jo kelyje būtų pasitaikęs koks vaikas?

Anot portalo Lrytas.lt, ne viena dieną po Vilnių besiblaškanti meška sukėlė ne tik visuomenės, bet ir

aplinkosaugos srityje dirbančių politikų pasipiktinimą. „Tai parodo, kaip kai kuriais atvejais institucijos negalima susitarti, kai negali vieno paprasto po Vilniaus miesto gatves besiblaškančio lokio surasti“, – stebėjosi Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininkas, socialdemokratas Linas Jonauskas. Jis svarstė, kad institucijoms greičiausiai pritrūko žinių arba noro operatyviai spręsti šią situaciją, galbūt specialistai gynėsi biurokratija ar šalyje egzistuojančiais įstatymais.

Dėl institucijų neveiksmumo pasipiktinimo neslėpė ir Vilniaus rajono meras Robert Duchnevič. „Situacija, kai dvi paras urbanizuotose teritorijose Vilniaus mieste ir Vilniaus rajone klaidžioja laukinis, pavojingas gyvūnas – meška, yra nenormali ir rodo atsakingų nacionalinių institucijų veiklos spragas. Nepaisant teisės aktuose numatytų pareigų, pasigedome aktyvių, koordinuotų veiksmų gyventojų saugumui ir gyvūno gerovei užtikrinti“, – savo feisbuko paskyroje rašė politikas.

Tuo metu įvairios struktūros, kurių Lietuvoje netrūksta, regis, vadavosi taisykle: ką gali padaryt rytoj, nedaryk šiandien – gal visai nereikės. Ir nieko nedarė. Tiesa, pagrindinės kaltinamos neveiklumu struktūros – Aplinkos ministerijos – viceministro Ramūno Krugelio teigimu, situacija visą laiką buvo stebima.

Jau po to, kai meška pati išėjo iš miesto, Seimo Aplinkos apsaugos komiteto specialiai sušauktame posėdyje jam teko aiškintis, kodėl nieko nesiėmė, kai po Vilnių laisvai judėjo laukinis gyvūnas. „Kas būtų buvę, jei ta meška nebūtų tokia supratinga ir nebūtų pati išėjusi?“ – valdininko klausė komiteto pirmininko pavaduotoja Aistė Gedvilienė.

Pasirodo, kad dėl struktūrų neveiklumo kaltas savaitgalis. Pasak viceministro, jeigu tai būtų buvęs ne savaitgalis, mešką iš Vilniaus būtų pavykę išprašyti greičiau. O ir veiksmų planas tokiems atvejams sudėliotas. Bet, pasirodo, kad jis veikė, kažko dar trūksta, nors ir labai nedaug. „Trūksta būtent tos koordinuojančios institucijos, kas yra praleista ten truputį, viena įstatymo nuostata, kuri numato, kad turi būti paskirta tokia, tačiau ji nėra paskirta. Būtent koordinuoti veiksmus“, – savo neveiklumą teisingo viceministras.

Nors visi „guzai“ teko R. Krugeliui, tačiau išaiškėjus, kad medžiotojams buvo išduotas leidimas mešką nušauti ir A. Gedvilienei įvertinus, jog „tas yra skandalinga“, kaltintas ir aplinkos apsaugos ministras Povilas Poderskis, kuris po vestuvių su žmona poilsiaavo užsienyje. Pasak portalo tv3.lt, ministro galvos ėmė reikalauti Gyvūnų apsaugos ir gerovės asociacija, norinti, kad P. Poderskis priimtų atsakomybę dėl sprendimo nušauti mešką ir atsistatydintų. Premjeras Gintautas Paluckas teigė, kad atostogaujantis ministras situacijos spręsti negalėjo. Tiesa, pasak viceministro R. Krugelio, leidimas nušauti mešką buvo išduotas, jeigu grėstų pavojus žmonėms.

„Liūdna. Tai yra institucijų stumdymosi pavyzdys, kai biurokratai viską sprendžia popieriais ir liežuviais, o iš tikrųjų nieko neišsprendžia“, – savo vertinimą „Žinių radijo“ laidoje „Opozicija“ išsakė Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos pirmininkas, europarlamentaras Aurelijus Veryga.

Į nekasdienį įvykį dėmesį atkreipė ir šalies vadovas Gitanas Nausėda. Kaip rašė portalas lrt.lt, spaudos konferencijoje jis pabrėžė, kad atsakingos

institucijos laiku nesiėmė reikiamų veiksmų, siekiant sumažinti gyventojams kilusias rizikas dėl Vilniaus gatvėmis klajojusio rudojo lokio. „Mes kalbame apie Kremliaus meškos grėsmę ir, tiesą sakant, sakome, kad esame pasirengę visiems nenumatytiems atvejams ir mūsų tarnybos reaguoja, o čia paprasta lepečkoję po Vilniaus miestą laksto. Ir, tiesą sakant, vieni rodo pirštais į kitus, nesiimama žygių, kurie sumažintų riziką, kylančią žmonėms, ir, neduok dieve, ypač vaikams. Turime pasimokyti iš tokių atvejų. Tikiuosi, iš šito bus padarytos atitinkamos išvados“, – akcentavo Prezidentas.

Minėtam portalui apie situaciją ir „gluminantį abejingumą, kai po Vilnių blaškėsi meška, o institucijos tylėjo visą savaitgalį“, kalbėjo Lietuvos medžiotojų ir žvejų draugijos direktorius Laimonas Daukša. Jis teigė, jog institucijos nesusitvarkė ir su briedžiu, tačiau iš savo klaidų nepasimokė. Kai Vilniuje blaškėsi meška, visuomenė buvo palikta viena. Tačiau meška – daug pavojingesnė už briedį. „Vis dėlto tai ne briedis, kurį įsivarėme kažkada į Nerį, su rykštele pavijome iš miesto į mišką. Ten didžiausia grėsmė, kad briedis gali kanopa įspirti, o šiuo atveju turime stambiausią plėšrųjį žinduolį, kuris yra pavojingas. Tarnybos, panašu, neturi įrankių – nei transporto, nei injekcinių ginklų, nei paruoštų profesionalių specialistų. Tai blogai“, – sakė L. Daukša. Jo vertinimu, jei institucijos būtų tinkamai reagavusios į situaciją, ir visuomenė būtų ramesnė, nes žinotų, kad dirba specialistų komanda.

Ne vienam atrodo: atėjo meška, pabuvo ir išėjo, ko čia kelti bangas. Tačiau žurnalistė Ramunė Sotvarė-Šemetienė, kalbėdama per nacionalinį radiją, pabrėžė, jog ši ir kitos panašios netikėtai kylančios situacijos rodo ir apskritai šalies institucijų pasirengimo lygį apsaugoti piliečius. „Meška dingo. Ėjo ėjo ir

išėjo, palikdama tik sumaištį žmonių pasaulyje. Šįkart nebuvo pikta pasipynusiems jos kelyje. Kaip bus kitą kartą, sužinosime, kai sugrįš.

Lyg ir tikime, kad turime Vyriausybę, valstybės institucijas, kurios žino, ką daryti. Mes mokame savo mokesčiais jiems už tai. Tereikia pasirodyti vienai meškai, atklydusiai iš Rytų, ir saugumo kortų namelis griūva. Kai reikalas kaip nors pasibaigia, visada yra žinančių, kaip reikėjo. Ir kas kaltas. Nėra tik tada, kai reikia. Galima nusipirkti tris ar penkis karinius lėktuvus, dar padidinti mokesčius ir tikėti, kad jie išgelbės mus nuo mūsų pačių“, – sakė žurnalistė.

Kad Lietuva per visą istoriją turėjo tik vieną karalių Mindaugą, žino daugelis. Bet gali būti, jog netolimoje ateityje atsiras ir antrasis. Juo turėtų būti paskelbtas Vytautas Didysis, kunigaikštis, valdęs Lietuvą prieš 600 metų. Mat grupė piliečių kreipėsi į parlamento narius su laišku prašydami, jų teigimu, atkurti istorinį teisingumą: karūna Vytautui Didžiajam buvo pakeliui į Lietuvą, bet taip jos ir nepasiekė. Jie siūlo Vytautą Didįjį paskelbti Lietuvos karaliumi, o tai galėtų būti padaryta iki 2030-ųjų, kai bus minimos didžiojo kunigaikščio mirties 600-osios metinės.

Iniciatyvinės grupės kreipimesi raginama „ypatingai skubos tvarka spręsti Vilniuje Katedros aikštėje pastatyti paminklą Lietuvos Karaliui Vytautui Didžiajam, nes jis turėjo būti karūnuotas Katedroje, ne vienerius metus gyveno Vilniuje ir palaidotas Katedroje“.

Tiesa, kad didysis kunigaikštis palaidotas Katedroje, nėra įrodymų. Kai prieš pusmetį buvo paskelbta apie Katedros požemiuose rastas karališkąsias insignijas, iškilo Vytauto palaikų paieškos idėja. Planuojama pasitelkti ekspertus, galinčius ištirti požemius, kuriuose rasta daugiau kaip 800 palaikų. Tarp jų, spėjama, galėtų būti ir Vytauto Didžiojo palaikai.

Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininkas Laurynas Šedvydis portalui lrt.lt tokią siūlymą vertino skeptiškai: pasak jo, tokių siūlymų nuolat sulaukia įvairios su istorijos atmintimi susijusios institucijos. Tačiau „tokie siūlymai neateina iš meilės mūsų šaliai ar jos praeičiai, tokie siūlymai ateina iš nesupratimo apie tai, kokia buvo mūsų istorija“.

Tuo metu parlamento Kultūros komiteto pirmininkas Kęstutis Vilkauskas piliečių iniciatyvą vertino palankiau. Jis sakė, jog diskusijos dėl Vytauto Didžiojo paskelbimo karaliumi galėtų vykti, tuo labiau kad Seimas ėmėsi iniciatyvos 2030-uosius paskelbti Vytauto Didžiojo metais.

Pasak Vytauto Sinicos, Seimo Laisvės kovų ir istorinės atminties komisijos nario, parlamente diskusijos apie Vytautą Didįjį norėtų ir akademinės bei kultūros bendruomenės atstovai. „Viduramžiais tiek popiežius, tiek karaliais pripažįstami valdovai kreipėsi į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kunigaikščius „REX“ – kaip į karalius, į aukščiausią suvereną – ir gal mes patys nužeminam savo istoriją“, – kalbėjo politikas.

Istorikas Antanas Petrilionis portalui teigė, kad nusprendus paskelbti karaliumi Vytautą Didįjį, būtų daug sumaišties: „Pagal Viduramžių tradiciją turėtų ir žmona būti, dėl dukros tai irgi turėtų būti atskiri pakėlimo dokumentai, procesija, visas ceremonialas turi būti. Ir kažin, ar mes, žiūrėdami iš modernių laikų perspektyvos, galėtume tą įsivaizduoti.“

„Ne Seimas skelbia ką nors karaliumi“, – piliečių iniciatyvą vertino buvęs kultūros ministras, Liberalų sąjūdžio frakcijos narys Simonas Kairys. Jis sakė: „Galbūt šitos situacijos rodo, kad mes per mažai dėmesio kreipiame iš principo į tam tikrų dalykų vertinimą, į istorinės atminties politikos konstravimą, nes mūsų draugė ir artima kaimynė Lenkija daug dėmesio skiria šitiems dalykams.“